

FINSKA
LÄKARE-SÄLLSKAPETS
HANDLINGAR.

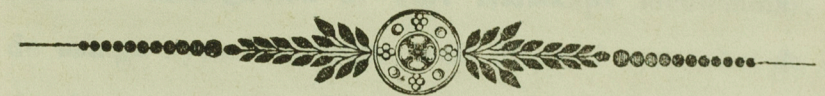
FÖRSTA BANDET.

FÖRSTA HÄFTET.

FINSKA
LÄKARE-SÄLLSKAPETS
HANDLINGAR.

FÖRSTA BANDET.

FÖRSTA HÄFTET.

HELSINGFORS,

J. SIMELII ENKA,

1841.

Företal.

Den förening mellan Finlands Läkare, hvilken under namn af FINSKA LÄKARE-SÄLLSKAPET redan år 1835 tog sin början, — i afsigt att genom ömsesidiga meddelanden och gemensamma forskningar söka befordra Läkarekonstens fortgång inom fäderneslandet, — har alltsedan oafbrutet fortsatt sina bemödanden, ehuru dessa varit tysta och icke framträdt i någon publicitets dager. Väl låg det redan ifrån begynnelsen i Sällskapets plan att med tiden inför den litterära världen bekantgöra frukterne af sina sträfvanden; men att detta ännu icke skett, härrör af orsaker, hvilka — såsom vi hoppas — en hvar ovel-dig måste godkänna och till hvilka förnämligast kunna räknas: fåtaligheten af vårt Sällskaps medlemmar, — de många sysselsättningar, som ålegat i synnerhet de le-damöter, af hvilka företagets verkställighet egenteligen berodde, — den Finska lynnet inneboende betänksamhe-ten vid det första utförandet af allt hvad som har en mera vidtutseende beskaffenhet, — och slutligen det i all-

mänhet så naturliga misstroendet till egna krafter, då det gäller att i författareväg inför allmänheten uppträda, särdeles uti en vetenskap som Medicinen, uppå en tid, då densamma redan frambragt så oöfverskådligan mycket dugligt och herrligt, äfvensom att dervid representera ett helt, om än obemärkt, lands uppgående Medicinska litteratur. Likväl — ehuru samma orsaker allt ännu ega rum, kan det dock numera icke blifva vid det förre, helst ett längre uppskof så lätt kunde få utseende af feghet, någonting hvarföre det Finska namnet dock minst ville beskyllas. Vår Medicinska förening känner sig derföre mäktigt uppmanad att ändteligen, och i trots af hvilka hinder som helst, äfven ifrån denna aflägsna vrå af den bildade verlden efter förmåga offra en skärf på Vetenskapens och Läkarekonstens allmänna stora altare. Vi hafva nämligen tagit i öfvervägande, att vår tid allt mer och mer sträfvar efter gemensamhet i forskning, särdeles uppå Naturvetenskapens fält, — att det derföre är en pligt såväl för hela sällskap af litteratörer som för enskilda att, en hvar efter sina specialförhållanden och i sin sfer, deltaga i detta gemensamma sträfvande, — att äfven vi omgifvas af en natur och en sjukdomsverld, hvilka måhända i många afseenden hafva sina egenheter och hvilkas kännedom derföre kanske icke skulle blifva utan allt intresse för den, som fördomsfritt ville åt de-

samma skänka någon uppmärksamhet, — att slutligen, enligt det hopp vi icke kunna dölja, äfven i allmänhet ett eller annat viktigare forskningsresultat i såväl theoretiskt som practiskt afseende genom våra studier blefve vetenskapen till fromma åstadkommet. På alla dessa skäl har, såsom sagdt blifvit, vårt Läkare-samfund icke längre kunnat dröja med utgifvandet af sina arbeten, utan går det nu att förmedelst detta tillkännagifvande öppna serien af desamma. under namn af *Finska Läkare-Sällskapets Handlingar*: och vi trygga oss vid den öfvertygelse, att ej mindre de enskilda bristerne i dessa arbeten än sjelfva företaget i dess helhet inför hvarje oveldig granskare vinner öfverseende, vid betraktandet af å ena sidan svårigheterna som möta detta företags utförande och å den andra de mäktiga skäl, som bjuda dess realiserande.

Men då Finska Läkare-sällskapet sålunda anspråkslöst frambär förstlingen af sina Handlingar, är det nödigt att derjemte redovisa för den plan, Sällskapet ansett sig böra utstaka för desamma och deras utgifvande. Hvad för det första Innehållet af ifrågavarande Handlingar beträffar, skulle det — såsom litterära sällskapers skrifter öfverhufvud pläga vara — bli uti egentelig mening, för att så säga, objectivt eller productivt, med andra ord utgöras af original-uppsatser. Väl kunde, med

afseende på hvad för Läkare i Finland är behöfligt och nyttigt, den fordran göras, att dessa Handlingar innehölle äfven de aldraväsentligaste notiser om Läkare-vetenskapens och Konstens framsteg uti andra länder, allt efter tidens fortgång, och sålunda lämpeliga utdrag ur utländska Medicinska Tidskrifter; men vi hafva ansett denna subjectiva eller receptiva rigtning vara fullkomligen umbärlig uti dessa arbeten, då våra medbröder i landsorterne hafva tillgång till de ingalunda få utländska Journaler och Tidskrifter, hvilka vårt Sällskap håller sig och de der genom H. M. KEJSARENS Nådiga frikostighet portofritt dem tillsändas, — utom det att några af dessa periodiska skrifter, t. ex. Schmidts Jjhrbücher och Hygiea, af flere enskilda egas. Vi hafva följaktligen, trogna ofvannämnda syftemål att ifrån Finland söka meddela den Medicinska verlden allt det märkvärdiga och intressanta här kan observeras, önskat concentrera vår verksamhet nästan uteslutande till original-afhandlingar och meddelanden angående föremål, som blott här i Finland blifvit iakttagna eller utforskade, ibland hvilka allt, som hör till vårt lands medicinska Statistik, dess Endemiska och Epidemiska förhållanden, kommer att utgöra hufvudämnen för forskning; deremot skulle här om andra länders Medicinska tillstånd och utveckling, äfvensom i allmänhet Medicinska märkvärdigheter på utrikes orter,

meddelas underrättelser och upplysningar endast såvida som sådana af våra inhemska Finska läkare blifvit under resor samlade. Med afseende på det nu anförda skulle hufvudrubrikerne för de i våra Handlingar ingående artiklarne blifva följande: 1:o *Afhandlingar* uti egentelig mening och af större eller mindre omfång, med något viktigare antingen theoretiskt eller practiskt ämne till föremål; 2:o *Recensioner* eller anmälanden af uti Finland utkomna Medicinska arbeten af större betydenhet, eller äfven af utländska, som i något afseende kunna för Finska Läkare ha ett större specialintresse; 3:o *Casus*, enskildt framställda, eller individuella fall af större märkvärdighet, ur ej mindre den Medicinska och Chirurgiska Klinikens än Pathologiska Anatomiens och Forensiska Medicinens områden; 4:o *Analekter* eller urval och utdrag, af särskild vikt, ur ett större antal likartade eller olikartade föremåls betraktelser, äfvensom s. k. Misceller, kort framställda; 5:o *Förteckningar*, i tabellarisk eller annan form, öfver facta och detaljer af den beskaffenhet, att de helst skicka sig för en sådan synoptisk framställning; och 6:o slutligen *Notiser*, af hvarjehanda mera tillfällig art, rörande både saker och Medicinal-personer, till hvilka notiser äfven komme att räknas såväl Medicinskt-bibliografiska underrättelser ifrån Finland, som ock

summariska uppgifter tid efter annan om göromålen på det Finska Läkare-sällskapets sammanträden.

För det andra komma, hvad Tiden och Formen för utgifvandet af Sällskapets Handlingar angår, dessa — likasom de flesta andra likartade — att utgöra en periodisk skrift, som häftevis årligen utgifves. Sällskapets afsigt är väl, att hvarje halfår låta ett häfte af 5 till 6 ark i octav utgå af trycket, det ena midsommars- det andra jultiden; men emedan hvarjehanda inträffande fall möjligen kunna uti en framtid verka ändringar härutinnan, så må det här redan i förväg erinras, att vi dock icke torde komma att alltid strängt binda oss vid dessa tider samt detta ark- och häftetotal, utan efter sig förete- ende omständigheter än öka eller minska häftenas volym, än till och med inskränka deras antal till blott ett enda för året. Sålunda kommer redan för detta första år af Sällskapets redactions-verksamhet, nämligen för innevarande år 1841, icke mer än ett häfte att utgifvas, emedan oförutsedda hinder vållat företagets fördröjande ända till slutet af detta år. I öfrigt må tilläggas, det vi funnit vara lämpligast att, åtminstone tills vidare, låta trenne års häften utgöra ett band.

Slutligen torde, för det tredje, vara nödigt att, beträffande det Språk uppå hvilket ifrågavarande Handlingar utgifvas, göra en liten anmärkning. Valet af detta

är väl icke i sig sjelft något tvifvel underkastadt; men då, med afseende på det ofvannämnda hufvudsyftemålet med dessa Handlingar, fråga kunde uppstå, om icke något allmännare känt främmande språk, t. ex. Latinet eller Tyskan, vore mera tjenligt än vårt eget, för att vinna en större publicitet åt våra arbeten, — få vi förklara, det vi sådant oakadt, af skäl som måste afhvarje sundt tänkande behjertas, funnit det oundgängligt att använda vårt modersmål, Svenskan, som är — hvad den ofelbart ännu länge skall förblitva — vehiklet för den inhemska Vetenskapsodlingen uti Finland; och vi tro, att om våra litterära försök förtjena någon uppmärksamhet, kunna de också uti denna dräkt bli kända för den öfriga bildade verlden; förtjena de det åter icke, så hjälper dem det ej, om de iklädas äfven den mest i ögonen fallande fremmande gestalt.

Dessa äro nu de inledande bestämningar, vi ansett vara nödige att göra, i ändamål att försätta läsaren på behörig ståndpunkt för bedömandet af vårt företag, och efter framställandet af dem gå vi nu att till Allmänheten öfverlemna detta första häfte af Finska Läkare-sällskapets Handlingar. Vi inse det nog, att dessa — oakadt alla våra bemödanden — torde innehålla många origtigheter, icke blott i åsigter utan äfven i uppfattningen af föremål och ämnen, äfvensom att mycket af det

här uttalade kunde sägas annorlunda och bättre; men deruti dela dessa arbeten lotten af alla menskliga verk, hvarföre vi tro oss kunna vara obekymrade. Hufvudmålet för vårt sträfvande är och skall blifva Sanning, och att derigenom i någon mån ifrån vår ringa sfär kunna bidraga till Läkarevetenskapens och Konstens evigt fortskridande utveckling. Uti detta medvetande skrida vi lugne till vårt verk: om än sedermera detsamma skulle blifva mera ephemert än något annat som i tiderne uppträdt, så har det likväl, såsom ett allvarligt sträfvande, haft sitt värde; ty just detta sträfvande, detta rastlösa närmande mot det aldrig fullkomligt upphinneliga målet, är Vetenskapens väsendtliga element. "Wissenschaft ist das werdende Wissen; sie ist immer nur Forschung, nie vollendetes System."

Helsingfors den 2 December 1841.

REDACTIONEN.

FINSKA LÄKARE-SÄLLSKAPET.

DECEMBER 1841.

Redactionen af Sällskapets Handlingar:

General-Directeuren och Riddaren Doct. C. D. von Haartman, n. v. Ordförande.
Rector Magnificus, Riddaren Doct. N. A. Ursin.
Professoren och Riddaren Doct. Imm. Ilmoni.
Professoren Doct. L. H. Törnroth.
Professoren Doct. E. J. Bonsdorff.
Universitets-Adjuncten Doct. J. E. A. Wirzén.

Sällskapets öfrige Ledamöter och Medarbetare:

Ahlqvist, Johan Gustaf, Med. & Chir. Doctor, Under-Läkare vid Första Finska Sjö-Equipaget.
Ahlstubbé, Lars Isaac, Med. & Chir. Doctor, Stads-Läkare.
Alcenius, Joseph Joachim, Med. & Phil. Doctor, Slotts- och Lazarett-Läkare.
Alopæus, Jacob Alexander, Collegii Assessor, Riddare.
Annerstén, Lars Peter, Chir. Mag., Slotts- och Lazarett-Läkare, Riddare.
Arnell, Henrik Edvard, Med. & Chir. Doctor, Öfver-Läkare vid Första Finska Sjö-Equipaget.

- Arrhenius, Johan Elof*, Med. Doctor, Assessor, Prov. Läkare.
- Ascholin, Johan*, Med. & Phil. Doctor, Prov. Läkare.
- Asp, Gustaf*, Med. & Chir. Doctor, Prov. Läkare.
- de Besche, Georg*, Med. & Chir. Doctor, Prov. Läkare.
- Berg, Sven Peter*, Med. Doctor, f. d. Prov. Läkare.
- Borg, Fredrik Adolf*, Med. & Phil. Doctor, Slotts- och Lazarets-Läkare.
- Cajander, Henrik*, Med. & Phil. Doctor, Prov. Läkare.
- Calonius, Matthias Alexander*, Stads-Chirurg.
- Cumenius, Nils Jacob*, Med. & Phil. Doctor, Prov. Läkare, Riddare.
- Dahl, Oscar Emil*, Med. & Chir. Doctor, Secreterare i Medicinal-Öfverstyrelsen.
- Dammert, Adolf Wilhelm*, Med. & Phil. Doctor, Prov. Läkare.
- Ehrström, Carl Robert*, Med. Doctor, Prov. Läkare.
- Elfving, Johan Fredrik*, Med. & Phil. Doctor, Prov. Läkare.
- Elving, Anton*, Chir. Mag., Stads-Läkare.
- Ervast, Peter*, Med. & Chir. Doctor, Stads-Läkare.
- Ervast, Peter Anders*, Med. & Chir. Doctor, Prov. Läkare.
- Fahlander, Leonhard*, Med. Doctor, Öfver-Läkare vid Curanstalten för sinnessjuka invid Helsingfors.
- Florin, Pehr Ulrik*, Med. & Chir. Doctor, Stads-Physicus.
- Fontell, Carl Wilhelm*, Med. Doctor, Coll. Assessor, Prov. Läkare.
- Frosterus, Abraham*, Med. & Chir. Doctor, Stads-Physicus.
- Granberg, Johan Peter*, Med. Doctor, Coll. Assessor, Prov. Läkare.
- Granlund, Wilhelm*, Med. Doctor, Prov. Läkare.
- Hartvall, Victor*, Phil. Doctor, Bergmästare.

- Holstius, Nils Reinhold*, Med. & Phil. Doctor, Slotts- och Lazarets-Läkare.
- Höglund, Anders Magnus*, Med. & Chir. Doctor, Prov. Läkare.
- Ingman, Erik Alexander*, Med. & Chir. Doctor, Stads-Läkare.
- Laurell, Gustaf*, Phil. Doctor, Bergmästare.
- Lilius, August Magnus*, Med. & Chir. Doctor.
- Lindeqvist, Carl Henrik*, Med. & Chir. Doctor, Prov. Läkare.
- Lindfors, Mårten Johan*, Med. & Phil. Doctor, Prov. Läkare.
- Lindfors, Peter Philip*, Med. & Phil. Doctor, Prov. Läkare, Riddare.
- Lindh, Daniel*, Med. & Phil. Doctor, Gymnasii Lector.
- Lönegren, Fredrik Isaak*, Med. Doctor, f. d. Stads-Physicus.
- Lönnrot, Elias*, Med. Doctor, Prov. Läkare.
- Maconi, Peter Henrik*, Med. Doctor, Coll. Assessor, Prov. Läkare och Riddare.
- Melart, Christian Ferdinand*, Med. Doctor, Coll. Assessor, Hufvudstads-Läkare.
- Nordenskjöld, Nils*, Phil. Doctor, Öfver-Intendent, Riddare.
- Oberg, Johan Fabian*, Hof-Råd, Riddare.
- Orrström, Johan Anders*, Med. Doctor, f. d. Prov. Läkare.
- Palin, Carl Henrik*, Med. & Chir. Doctor, E. O. Läkare.
- Ringbom, Carl Henrik*, Med. & Phil. Doctor, Coll. Assessor, Prov. Läkare.

Roos, Samuel, Med. & Phil. Doctor, f. d. Prov. Läkare.

Rosell, Gustaf, Med. & Phil. Doctor, Slotts- och Lazarets-Läkare.

Rosenbom, Fredrik, Med. & Phil. Doctor, f. d. Prov. Läkare.

Sabelli, Eric Johan, Med. Doctor, Prov. Läkare.

Sahlberg, Carl Reinhold, Med. & Phil. Doctor, Professor Emeritus, Riddare.

Salzmann, Fredrik, Hof-Råd, Riddare.

Sanmark, Fredrik Gabriel, Med. & Phil. Doctor, Stads-Physicus, Riddare.

Schjerfbeck, Sven Magnus, Chir. Mag., Coll. Assessor, f. d. Prov. Läkare.

Schildt, Wolmar Styrbjörn, Med. & Chir. Doctor, Prov. Läkare.

Schmidt, Gustaf Mauritz, Chir. Mag., Slotts- och Lazarets-Läkare, Riddare.

Sjöman, Sten Edvard, Med. & Phil. Doctor, Universitets-Adjunct.

Tapenius, Carl Niclas Anders, Med. & Chir. Doctor, Bataillons-Läkare.

af Tengström, Johan Magnus, Med. & Phil. Doctor, Professor.

Ticklén, Johan Fredrik, Med. & Phil. Doctor, Prov. Läkare.

Toppelius, Gustaf, Med. Doctor, Professor, Stads-Physicus, Riddare.

Wallenius, August Wilhelm, Med. & Phil. Doctor, Stads-Physicus, Riddare.

von Willebrand, Knut Felix, Med. & Chir. Doctor, Under-Läkare vid Första Finska Sjö-Equipaget.

Åkesson, Berndt Fredrik, Chir. Mag., Slotts- och Lazarets-Läkare.

Sällskapets n. v. Secreterare.

Rabbe, Frans Johan, Med. & Phil. Doctor. Coll. Assessor, Kamererare i Medicinal-Öfverstyrelsen.

Afhandlingar.

I.

Medicinskt-Kliniska Iakttagelser

från

K. Alexanders-Universitetets i Helsingfors

Kliniska Institut,

för åren

1834—1840,

af

IMM. ILMONI.

Medicinens studium vid det Finska Universitetet hade saknat egentliga Institutioner för sin practiska och tekniska utbildning, intill dess, uppå Kejserlig befallning, ett Kliniskt Institut i Åbo blef grundadt, som dock icke, innan Universitetets flyttning derifrån, hann blifva fulländadt och komma i bruk. Enär likväl Universitetet i förnyad gestalt uppstod i Helsingfors, blef detsamma äfven snart försedt med sitt Kliniska Institut, som redan vid början af år 1833 öppnades till allmänhetens

begagnande, och då kunde inrymma ett antal af 40 patienter, någontid derefter t. o. m. inemot 60, hvaraf ungefär hälften tillhörde den s. k. Medicinska eller för invertes sjuke bestämda afdelningen, den andra åter den Chirurgiska, för mera utvärtas lidanden. Sedan vidare, till följd af H. Kejs. Maj:ts Nådiga förordnande om föreningen af ett Provincial-sjukhus, eller ett Läne-Lazarett och Veneriskt Kurhus för Nylands Län, med nyssnämnde Institut, denna inrättning i betydlig mån blifvit utvidgad och, sålunda i egenskap af en sjukvårds-anstalt med dubbelt ändamål, vid början af Juni månad år 1838 till begagnande färdig, har inrättningen alltjemnt kunnat vårda icke allenast det vid nämnde förening i Nåder stadgade antalet af 90 patienter, utan äfven — med begagnande af allt utrymme i den dels nya dels renoverade lokalen — ända till det icke obetydliga af 120, ur hvilket antal ungefär en tredjedel tillhört den Medicinska afdelningen och det öfriga den Chirurgiska, — denna sednares anpart så öfvervägande, emedan det befunnits vara lämpeligast att uppå den vårda äfven det ansenliga antalet af uti detta Län förekommande Syphilitiske sjuke. Vid denna rymlighet befinner sig för det närvarande (år 1841) det nu omnämnda Kliniska Institutet jemte det dermed förenade Läne-Lazarettet och Kurhuset i Helsingfors: och har sålunda uppå denna inrättning i dess helhet, under den tidrymd af 8 år, som från Clinici första begynnelse intill slutet af år 1840 förflutit, ett sjukantal af 4600 tillsammanstaget blifvit vårdadt, hvaraf åter belöpa sig på den Medicinska afdelningen för hela nämnda tid ungefär 2400 sjuke.

Det är naturligt, att hos detta högst betydliga antal af patienter, med hvarjehanda både svårare och viktiga jemte lindrigare och vanliga sjukdomar behäftade, dock måste hafva förekommit under denna långa tid ett äfvenledes icke ringa tal af uti vetenskapligt hänseende verkligen märkvärdiga sjukdomsfall, och att således ett ganska stort fält för intressanta iakttagelser erbjudit sig; hvarjemte dock å andra sidan icke bör förigas, att, då ett för stort antal viktiga fall sammanhopat sig, relativt till den tid de Kliniska Föreståndarene, såsom tillika Akademiska lärare, haft att egna åt den egentliga sjukobservationen, det icke sällan händt, att ett noggrannare forskande uti någon special-detalj uteblifvit. Men just derföre att de viktigare enskilda iakttagelserne äro så talrika, såsom ur Inrättningens Journaler och samlingarne af sjukdomshistorier kan ses, måste för det närvarande, då omständigheterna tvinga mig att sammanfatta så många års erfarenheter uti en summarisk öfversigt, det tillgängliga förrådet af märkvärdigare observationer uti denna framställning, för utrymmets skull, högst betydligt reduceras. I följd häraf kan det nu icke blifva fråga om fullständigt utförande af hela sjukdomshistorier, icke ens de märkvärdigaste, utan endast om framställning af iakttagelsens resultater i allmänhet, såväl uti patologiskt som terapeutiskt afseende, och att dervid bifoga blott så mycken Casuistik, som till detta ändamål kan vara af nöden. — För öfrigt bör jag nämna, att icke heller det här framställda upptager allt hvad som är mera anmärkningsvärdt under hela den ifrågavarande tiderymden, utan endast hvad jag sjelf varit i tillfälle att inhemta ifrån början af min nuvarande befattnings vid Institutet, såsom dess

Medicinska afdelnings föreståndare, eller — jemlikt med hvad redan rubriken till denna framställning antyder — ifrån och med våren år 1834; och detta derhos med afbrott af såväl sommarferierne som ock dessutom af ungefär ett år (neml. år 1837) genom en långvarig sjukdom. Jag har därför endast likasom i förbigående eller uti mindre mon, då af ämnets beskaffenhet så fordrats, upptagit ett eller annat, som af andra blifvit under denna tid på Institutet uti inre-medicinskt afseende observeradt. — Vidare skulle det väl utan tvifvel vara instructivt, att uti denna öfversigt äfven framställa det Epidemiska sjukdomsförhållandet under den nuifrågavarande tiderymden, äfvensom t. o. m. måhända låta här förutgå en kort skildring af den Endemiska characteren hos tracten af Helsingfors; men, då dessa föremåls stora vikt fordrar att, uti särskildt åt dem egnade betraktelser, undersöka desamma, förnämligast det Epidemiologiska momentet, så förbigår jag dem nu, vidrörande dessa omständigheter endast här och der, i de viktigaste hänseenden, så mycket som för det förhandenvarande ämnets utredning kan behövas.

Slutligen, då det uti denna, likasom i andra dylika mera i det speciela gående nosographiska framställningar, är för större redighets skull nödigt att på något sätt systematiskt ordna föremålen, så måste jag ännu nämna något om den Classification af sjukdomarne, hvilken jag trott mig böra såväl uti denna framställning som ock tills vidare framdeles uti enahanda undersökningar använda. Härom får jag alltså i förväg anmärka, att jag — uti den stora olikhet, som äfven beträffande detta ämne mellan Pathologer och Nosographer

herrsakar — anser det vara lämpeligast, att hvarken antaga någon af de äldre, mest endast på den ytliga symptomatiska grunden hvilande indelningsmethoderne, såsom varande i allmänhet högst ovetenskapliga, ej heller följa åtskilliga de aldranyaste, särdeles de, hvilka sträfvat att lokalisera hvarje sjukdom, emedan åter dessas pathologiska värde ännu icke synes mig fullt ådagalagdt, och de merendels blott tjena till att ännu mera öka den redan nog stegrade förvirringen uti detta afseende. Jag har därför trott vara bäst, att tills vidare följa en Classification som vore både enkel och — om jag så får säga — practiskt användbar, men derjemte hade inre pathologisk sanning, och såsom sådan betraktar jag företrädesvis den af VON HILDENBRAND utskade. Men emedan sjukdomsprocessens Cardinal-skiljaktigheter uti den synas mig vara förmycket sammandragne eller för få, så har jag uti densamma gjort några modificationer såväl till benämningar som innehåll, och i grund af dem anser jag mig kunna rättast uppställa en Classification, som indelar hela det egentliga, de s. k. inre sjukdomarnes fält, uti följande sex klasser, nämligen: 1:o *Febrar*, deribland äfven de acuta Exanthemerne; 2:o *Inflammationer*, till hvilka naturligtvis också de vanligen s. k. serösa inflammationerne (Rheumatism, Catarrh m. m.) höra; 3:o *Degenerationer*, innehållande alla de sjukdomar, hvilkas väsendtliga grund utgöres, såsom benämningen utvisar, af en degenerativ process, hvarföre ock de Chroniska Exanthemerne, äfvensom större delen af de s. k. Retentionerne, kunna hit räknas; 4:o *Eccriser*, under hvilket namn jag sammanfattar alla de sjukdomar, som väsendtligen bero af en sjukligt förhöjd eller annars förändrad reduction,

och till hvilka jag af sådant skäl äfven ville föra de Hydropiska sjukdomsformerne *); 5:o *Neuroser*, omfattande alla egentligen s. k. Nervsjukdomar, såväl spasmodiska som beroende af andra nervösa grundmomenter, — och slutligen skulle, 6:o *Vesanierna*, (eller, enligt några nyare, *Psychoserne*) följa i uppställningen, nämligen den Psychiska sjukdomsprocessens former, hvilka jag af flere skäl anser böra ifrån Neuroserne åtskiljas. — Efter dessa inledande och, såsom mig synes, nödvändiga bestämningar går jag nu till sjelfva utförandet af mitt ämne.

I. FEBRAR.

De iakttagelser, jag under den ifrågavarande tiderymden varit i tillfälle att om de egentliga Febrarne göra, äro visserligen i det hela icke så talrika, då jag undantager hvad som angår dessa sjukdomars epidemiska förhållanden, hvilka utgöra ett rikligt ämne för observationer, såväl i och för sig som äfven i afseende på feberbehandlingen på vårt Clinicum. Då jag likväl ämnat vid ett annat tillfälle taga detta sistnämnda föremål i närmare betraktande, så förbigår jag nu allt hithörande beträffande Febrarne och inskränker mig vid dessa sjukdomars betraktelse till blott följande färre hufvudrubriker.

*) Benämningen af Eccriser på denna fjerde sjukdomsklass är visserligen — jag medger det — i flere afseenden mindre tjenlig; men då, till undvikande af omskrifning, ett namn skulle nyttjas, har detta synt mig lämpligare än något annat, som kunnat komma i fråga, utom det att detsamma har ofvannämnde eminenta auctoritet för sig.

1. Några anmärkningar om Nervfeberns former och behandling.

Att jag i den stora oreda, som herrskar beträffande nervfebern och dess grundformer, svårligen skall kunna säga någonting tillfredsställande inser jag nog; men jag kan dock icke afhålla mig ifrån att i detta ämne yttra åtskilligt, enligt det lilla jag härom tror mig hafva erfarit. För det första således bekänner jag mig till dem, hvilka antaga, att den specifika abnormitet uti Nervsystemets lif, hvilken måste antagas ligga till grund för Nervfebern i allmänhet, kan primitivt och företrädesvis uppträda uti antingen den Cerebro-spinala eller ock den Gangliösa nervsferen, och att detta begrundar inom Nervfebrarnes släkte en högst väsendtlig distinction, enligt hvilken tvänne jemte hvarann stående hufvudgrupper af dessa febrar kunna antagas, nämligen den Cerebro-spinala och den Abdominala. Sålunda, hvad först den sednare gruppen och dess åtskilnad från den förra angår, har jag visserligen, likasom de fleste nosografer och läkare ännu pläga, räknat den Nervöst-intestinala eller Enanthematiska febern till Nervfebrarnes släkte, eller, med andra ord, ansett att i de febrar, som primitivt eller secundärt ikläda sig en s. k. Status nervosus, äfven kunna förekomma de lokalisationer på tarmkanalen, hvilka bestå uti en specifik Enteritis med ulcerativ tendens. Men, ehuru denna form (den s. k. Typhus abdominalis eller Enteritis folliculosa) uttrycker mest alla de phænomener, hvilka tillhöra Nervfebern, i vanlig och allmänt antagen mening, och därför med skäl kan föras dit, så talar dock allt för nödvändigheten att noga och skarpt åtskilja dem ifrån

andra arter af den nervösa febercharacteren, nämligen hufvudsakligast från alla dem, hvilka innebegripas under den nyare benämningen af Cerebral-nervfeber: och denna distinction anser jag hafva icke allenast en patologisk betydelse, utan jag har äfven funnit den vara i therapeutiskt afseende af högsta vikt, emedan medel och kurmetoder, som i den sednare gruppen af Nervfeber vanligen gagna, uti den förra merendels af mig befunnits vara antingen rent af menliga eller åtminstone fordrande mycken försigtighet och modification. I följd af allt detta anser jag det vara en stor brist i de vanliga speciellt patologiska handböckerne, att de icke ifrån hvarann behörigen åtskilja dessa nervfeber-grupper, utan förblanda de hvardera tillhörande kännetecken och uti den allmänna bilden af Nervfeber införa sjukdomsphänomen som tillhöra den ena eller andra gruppen särskildt för sig. Sålunda, då åtskilliga författare, t. ex. BAUMGÄRTNER, påyrka, att nervfebern uti nämnde sin vanligare mening, d. v. s. den Cerebrala, nästan alltid (om icke vid noga skärskådande t. o. m. alltid) förekommer med tarmulcerationer, anser jag vara dels obestämdt dels oriktigt; ty, oaktadt de sorgfälligaste undersökningar, har jag uti verkliga Cerebral-nervfebrar vanligen icke kunnat finna några ulcerationer, utan tror tvertom, att detta slags Nervfeber, d. v. s. då det nervösa lidandet utgår ur Cerebro-spinalsferen, egentligen och uti vanliga fall sakna sådana. Härmed är likväl icke sagdt, att dessa phänomen icke någon gång kunna ega rum äfven hos en Cerebral-nervfeber; men detta hör, enligt min tanka, till undantagen, och är i sådana fall beroende af en denna febers complication med den Enanthematiska formen eller ock af tillfälliga an-

ledningar framkallade öfvergång deri, — såsom öfverhufvudtaget Febrar, särdeles de nervösa, äro så utomordentligen böjda för vexlingar och sammansättningar med snart sagdt oändeliga variationer, enligt hvad allmänt erkänt är: och exempel på en sådan complication eller öfvergång hafva, såsom det synts mig, inträffat i synnerhet tiderne före och under det epidemiska framträdandet af en Intestinal- eller ulcerativ nervfeber. Hvad för öfrigt särskildt detta uppträdande, äfvensom beskaffenheten och behandlingen af denna sistnämnda Nervfeberform, särdeles under innevarande år 1841, beträffar, så hoppas jag få tillfälle att om allt detta innan kort meddela några iakttagelser.

Kasta vi nu åter å andra sidan vår blick på den Cerebrospinala Nervfeber-gruppen — hvilken, såsom primitiv och uti sin renhet, numera, under en mängd af år äfven här synes hafva varit mera sällsynt, — så instämmer jag fullkomligen med BARTELS uti att inom densamma skilja mellan egentligen Cerebrala och Spinala nervfebrar, eller i att antaga tillvaron af äfven dessa sednare, d. v. s. af sådana, der det specifika nervlidandet väsendtligen och mest afficerar Spinalmärgen. Fullkomligen positiva och giltiga bevis för denna åsigt kan väl icke heller jag lemna; dock saknar jag ingalunda ur min ringa observationssphär sådana helt och hållet, — och bland dylika kunde jag företrädesvis anför den af mig här iakttaga företeelsen t. ex. att, uti en i öfrigt vanlig s. k. Status nervosus, kan förefinnas en synnerlig benägenhet för involontära rörelser af extremiteterne, särdeles de nedre. Detta phänomen

har jag haft tillfälle att observera, ehuru visst icke ofta dock uågon gång, — har sett del samma t. o. m. exacerbera om aftnarne med febern, vara förenadt med delirier, men äfven utan sådana, likasom härvid ock icke kunnat upptäckas tillvaro af egentelig Spinal-inflammation: och ett sjukdoms-phænomen af denna beskaffenhet, i förening med sjelfva febern, har jag icke kunnat ge annan tydning, än den, att det vore uttryck af ett lidande i Spinalmärgen, analogt med det, som i andra delar af Nervsystemet befinnes ega rum uti och sannolikt ligga till grund för hvarje verkelig Nervfeber. Att en pathognomonisk-diagnostisk bestämning af denna Nervfeber är vigtig äfven i afseende på Feberbehandlings i allmänhet och i synnerhet uti denna form merendels så nödvändiga lokalisation, har jag fullkomliga anledningar att förmoda, och anser derföre ifrågavarande två Nervfeberformers diagnostiska särskiljande förtjena Nosographers och forskares närmare studium, än fallet synes hafva varit. För öfrigt, huru sällsynta än primitiva eller essentiella Spinal-nervfebrar må vara, så torde deremot icke kunna nekas, att ett consensuelt och secundärt uppkommet lidande hos ifrågavarande organ är någonting tämmeligen vanligt i Nervfebrar, icke allenast Cerebrala, utan äfven Abdominala; detta lidande må vara af inflammatorisk, congestiv, eller annan art, hvilket otvifvelaktigt är af en stor practisk vigt att ihågkommas: och har en sådan consensuel affection af Ryggmärgen eller dess hinnor synts mig, i synnerhet under vissa perioder af den nämnda tiderymden, vanligare än annars.

Beträffande de Varieteter eller Characters-differenser, hvilka förete sig genom ett visst totaluttryck af

det Nervösa tillståndet och i hvilka den egenteliga eller Cerebrala nervfebern vanligen anses sönderfalla, så kan för det första om den Erethistiska eller Versatila och den Torpida anföras, att jag funnit dem ytterst sällan väl och distinct in Concreto framträdande, — oberäknadt äfven min bekräftelse på den allmänna erfarenheten, att dessa form-differenser ganska ofta småningom pläga öfvergå i hvarandra och omvexla hos ett och samma subject. Ehuru sålunda ifrågavarande distinction icke kan tjena till någon fullkomligt bestämd och nosographiskt noggrann indelning af de nyssnämnde Nervfebrarne, oaktadt den vanligen såsom sådan plägar användas, anser jag den likväl icke sakna en inre grund och practisk betydelse. Då nemligen dessa varieteter varit rent uttryckta, har det synts mig, som skulle den Versatila bero på ett öfvervägande element af icke allenast verkelig Erethism, utan äfven Kramp i den animala Nervsphærens centraldelar; den Torpida åter har jag ansett bestå i en det Nervösa tillståndets modification af ett öfvervägande Degenerativt moment uti nämnde organer. Till stöd för denna mening ville jag anföras, att — om jag äfven helt och hållet förbiser Blodets mera problematiska beskaffenhet uti denna sednare form (hvilket här måhända, närmande sig det i den egenteligen Typhösa febern, kan anses vara degenerativt förändradt, och detta mer än i någon annan verklig Nervfeberform) — så finner jag dock alltid det Nekroskopiska factum tämmeligen osvikligt, att, såsom jag tyckt, uti de Torpida nervfebrarne en congestiv Blodinfaretus af det venösa kärlsystemets begynnelseramification egenteligen uti Hjernans Corticalsubstans äfvensom en relativt för stor turgescens hos denna, varit

mera utmärkande än i andra Nervfeberformer: och detta, i förening med sjukdomsphænomenernes egna lynne af slöhet, tröghet m. m., kan af mig icke annorlunda tydas, än såsom uttryck af ett finare Degenerations-tillstånd. Hurusomhelst dock med den objectiva righeten af denna min öfvertygelse må förhålla sig, så kan likväl icke nekas, att någon väsendtlig åtskilnad måste emellan de nuifrågavarande två Nervfeber-charactererne ega rum och antagas. — Men utom dessa begge måste jag — till en del häri följande förenämnde VON HILDENBRAND — uppställa tvänne andra Varieteter, af den Cerebrala Nervfebern, hvilka jag likaledes anser hafva en bestämd practisk betydelse, ehuru de vanligen ifrån de förre icke särskiljas. Den ena är nämligen det Nervösa tillståndets modification af ett mer eller mindre intensivt inflammatoriskt moment, och må nu benämnas den subinflammatoriska varieteten eller Neurostheniska eller huru man vill: och ehuru densamma är likasom något fremmande för det egentligen Nervösa sjukdoms-elementet, såsom den också ingalunda bör förvexlas med den erethistiska varieteten, så bjuder likväl denna modifications ganska frekventa förekommande in concreto att icke förbigå densamma vid uppräknandet af Cerebral-nervfeberns former. Den andra, och af dessa alla former den sista, är den Paralytiska, som beror af nerv-verksamhetens verkliga directa kraftnedstämning, ej oppression, — på en Paralyysi uti allmännaste mening, — hvilket tillstånd ingalunda kan sammanföras med det härifrån väsendtligen olika hos den s. k. Torpida varieteten: — och ehuru denna paralytiska characters-varietet vanligen inställer sig på slutet af Nervfebrar, då de gå till död, har jag

likväl äfven tyckt mig finna den tidigare ega rum, och i sådant fall på sitt egna sätt modificera det mesta af dessa febrars decursus.

Slutligen några strödda anmärkningar om den Cerebrala Nervfeberns Behandling, förnämligast med afseende på den nyssgjorda bestämningen af dess varieteter. — Helt och hållet förbigående den modereradt antiphlogistiska methoden, hvars noga afpassade användande emot den subinflammatoriska varieteten icke torde kunna anses för annat än på det högsta rationel, får jag nu med mina Therapeutiska antydningar hålla mig endast vid de tre öfriga varieteterna. Att den Sedativa och s. k. Tempererande methoden i allmänhet lämpar sig för den Erethistiska febercharacteren lär väl vara tämmeligen afgjort; men jag skulle anse äfven en försigtigt använd Tonicerande här ofta vara på sin plats, med lämpeliga föreningar: och såsom medel af denna beskaffenhet har mig synts b. a. Chininen tillika med Hyoscyamus kunna med fördel användas. Beträffande åter den Torpida varieteten, så kan jag — i öfverensstämmelse med hvad om denna nyss blifvit yttradt — icke undgå att anse de Antidegenerativa medlen och de s. k. Alterantia just här vara på sitt ställe. I synnerhet uti denna form har jag tyckt att Calomeln, gifven i de vanliga refracta doserne, varit hufvudsakligen indicerad, och i samma mon tillståndet visat en lutning åt det Erethistiska, har jag funnit den så ofta nyttjade tillsatsen af litet Opium vara nyttig. På nämnde grunder har jag uti denna formvarietet försökt äfven Sublimat i mycket små doses, med eller utan en svag infusion på Flores Arnice eller dylikt, likväl så sällan att jag om verkan deraf ingenting kan med någon slags bestämd-

het yttra. Till hithörande medel ville jag räkna äfven Chlorvattnet, ehuru detta högst vigtiga medicament otvifvelaktigt har en vidsträcktare användbarhet, nämligen på äfven andra former af den ifrågavarande Nervfebern. Hvad slutligen den Paralytiska varietetens behandling beträffar, så äro väl utom all fråga de egentliga Incitantia, eller s. k. Nervina, i synnerhet här indicerade, och bland dessa skulle jag af flere skäl i allmänhet taget ge företrädet åt Vinerne, såsom — att jag så må säga — de naturligaste och enklaste medel ur denna klass; utan att dock vilja utesluta så många andra af fullt vitsordad verksamhet, de der, i synnerhet ofta i tjenlig förening med Tonica, visserligen kunna uträtta mycket. — Med afseende på de Inciterande medlen kan jag för öfrigt icke underlåta att i förbigående anmärka, det jag tyckt, att dessas bruk icke förtjenar, ens i de Cerebrala Nervfebrarne, ett så vidsträckt fält, som författare i allmänhet synas mig vilja tilldela desamma: åtminstone måste jag fullkomligen instämma med dem, hvilka påyrka den största försigtighet vid deras bruk. Tillägga bör jag ock, att jag funnit hurusom, bland medel ur nämnda klass, Radix Caryophyllatæ, använd i synnerhet mot lindrigare grader af det Nervösa tillståndet öfverhufvud, af flere skäl förtjenar allt det loford förnämligast BISCHOFF lemnar desamma, utom det att detta medel genom sin billighet mycket väl skickar sig för Popularmedicinen. — Om yttre åtgärder emot dessa febrar anser jag mig böra nämna blott följande: Sinapismers användande, t. o. m. redan tidigt, uti en Nervfeber måste äfven jag betrakta såsom varande af en högst väsendtelig nytta, och tror att de ofta alltför mycket försummas. Flygtiga tvätt-

ningar med kallt vatten har jag med fördel använt uppå torr, het hud, i synnerhet om temperaturen kvalitativt närmast sig en så kallad Calor mordax eller redan öfvergått i densamma. Deremot hafva frotteringar med ljumvarm Olja synts mig vara mycket välgörande uti fall af mera bestämdt uttalad Erethism jemte torka och sträfhets hos huden. Af de på sitt ställe och i sinom tid så vigtiga spirituösa fomentationer slutligen hafva i synnerhet spirituösa Infusioner på Rad. Angelicæ varit mig till mesta nytta.

2. *De Variolösa Febrarnes framträdande och former.*

Alla de vanliga Koppformerne, nemligen Variolæ, Variceller och Varioloider, hafva under den ifrågavarande tiderymden äfven här förekommit, jemte öfvergångsbildningar med den mångfaldigaste nuancering, närmande sig mera än åt den ena än den andra af nämnde hufvudformer, så att bestämmandet af det concreta sjukdomsexemplarets plats ofta varit ganska svårt. Hvad talrikheten af exemplar inom hvarje hufvudform angår, så hafva väl onekligen, uti äfven denna sydliga del af Finland, Variolæ veræ förekommit, särdeles de tider, då den Epidemiska exacerbationen af det Variolösa elementet i allmänhet varit herrskande (hvilket uti vissa tämmeligen bestämdt fortgående perioder egt rum); likväl har deras antal i sjelfva verket varit, relativt till de öfriga, mera ringa — åtminstone i dessa trakter af Finland — och dessutom, såsom det synts mig, i jemnt aftagande; ehuru dock just bland dem öfverhufvud förekommit de aldramalignaste koppfor-

mer, bland hvilka i synnerhet någon gång en äkta Paralytisk-septisk character (utan egentlig Cerebral-affection) varit märkbar. — Deremot hafva i samma förhållande Varioloiderne tilltagit i ymnighet, såsom de ock städse dessa tider varit talrikare än Variolæ veræ, och i synnerhet än Varicellerne (hvilken sednare art för öfrigt äfven här företett flere Varieteter), utan att jag kunnat märka någon regel eller ordning för dessa formers närmare inbördes förhållande. — Hvad dessutom särskildt Varioloiderne angår, så har jag genom mina iakttagelser på Clinicum — med hvilka äfven några andra Finska Läkares observationer instämma — erhållit bestämd bekräftelse på MÖHLs erfarenhet, att nemligen detta slags Koppor angripa icke allenast redan förut vaccinerade, utan äfven såväl icke-vaccinerade, som ock dem, hvilka redan genomgått både Smittkoppor och Variceller. Med anledning deraf, och i grund af Varioloidernes allt större freqvens och tilltagande, är det min öfvertygelse, att denna koppform utgör en egen variolös artförändring af större sjelfständighet, och att den såsom sådan till sin upprinnelse visserligen måste anses vara en modification af de genuina eller Smittkopporna, hvilken Vaccinationen framkallat; men att den ingalunda är det individuelt, såsom det vanligen antages, eller så att den berodde blott på individets genomgående af Vaccination, utan, för att så säga, generiskt, — d. v. s., att Variolæ veræ, i det de genom Vaccinationens allmänna bedrifvande begynna att till sin helhet utdö, i samma mon ge anledning till upprinnelsen af denna nyare, mildare, äfvenledes generiskt herrskande form, hvilken derföre an-

griper, utan särdeles åtskilnad, såväl vaccinerade som ovaccinerade och dem som redan haft Smittkoppor.

Den frågan: huruvida det nuvarande Vaccinämnet i någon måtto blifvit försvagadt förmedelst sin vandring genom det stora antalet mennisko-organismer, och huruvida således Revaccinationen vore nödvändig — detta är något till hvars utredande jag uti min Kliniska sphær ingenting kunnat med säkerhet erfara; och undersökningen af hvad man i detta afseende möjligtvis i Finland kan hafva iakttagit, hörer icke till ändamålet med denna framställning.

3. Något om de Critiska dygnen i Febrar.

Denna märkvärdiga omständighet, nämligen Febrarnes benägenhet att på vissa dagar framför andra resolvera sig till helsa, har i synnerhet under dessa sednare tider, då med en större sjukpersonal ett vidsträcktare fält för observationer härutinnan varit att tillgå, utgjort föremål för mina forskningar. Då dessa likväl icke blifvit utförda efter en methodik, som kunnat lemna verkligen numeriskt bestämda resultater, så kan jag också icke annorlunda än mera i allmänhet uttala hvad jag anser mig hafva uti detta ämne erfarit, och detta är följande. Hos alla de feberexemplar, uti hvilka den Critiska verksamheten befunnits yttra sig helst med någonslags kraft, har ganska tydeligt denna regelmässighet i afseende på tiden uti större eller mindre mon egt rum. Uti ganska få fall har väl Crisen varit fullkomligt regelbunden och afgörande samt inträffat noga

på de af de Gamle bestämde dagarne; men uti nästan alla feberexemplar har likväl åtminstone ett närmande till denna bestämdhet varit omisskänneligt. Härpå hafva nu tvänne omständigheter haft ett väsendteligt inflytande. Den ena är feberns beskaffenhet: nämligen i samma mon febern varit regelbunden, rask och fri från densamma modifierande, mera fremmande elementer, har också den Critiska tidsbestämdheten tydligare varit uttryckt; — och jag bör dessutom icke förbigå, att tiderymden för denna större bestämdhet utgjorts egentligen af de två första septenarierna, samt att denna i samma förhållande fördunklats och blifvit otydlig, som feberdurationen sträckt sig längre och upptagit flere sådana perioder. Den andra omständigheten är det sjuka individets kropps-constitution: jag har nemligen funnit bestämd bekräftelse på den äfven af andra gjorda iakttagelsen, att i synnerhet de robusta och de arterielflorida naturerne förete den mesta regelmässighet i de Critiska phænomenerne äfven till tiden för dessas inträffande. — Att för öfrigt endast ett relativt ganska ringa antal feberexemplar, såsom nyss nämndes, genomgått sin Cris adæqvadt uppå de bestämda dagarne, der till kunde väl, utom hvad nyss blifvit anfördt, åtskilliga orsaker förefinnas och förtjena att närmare betraktas, om en sådan undersökning nu egentligen hörde till ämnet. Men jag tror likväl, att ifrågavarande Critiska tidsbestämdhet är i sjelfva verket allmännare eller oftare framträdande, än den synes det, och att detta gäller sjukdomsförhållandet äfven på vårt Clinicum. Man måste nämligen taga i betraktande, att Anamnesen af ett sjukdomsförlopp, ur lätt begripliga skäl, ingalunda alltid kan uppå ett civilt sjukhus erhållas så fullstän-

digt, som sig bör, och att sålunda, då en säker grund för beräkningen af de Critiska dygnen i många fall saknats, denna deras regelbundenhet mången gång icke heller kunnat antagas, då den högst sannolikt verkligen egt rum.

II. INFLAMMATIONER.

Innan jag går till en mera detaljerad framställning af mina Kliniska erfarenhets-resultater ur denna viktiga sjukdomsklass, anser jag mig böra förutsända några få hithörande betraktelser i allmänhet, och först sedan vidröra de viktigaste föremålen i det speciela.

1. Några allmänna Anmärkningar om det Inflammatoriska sjukdoms-momentet.

I afseende på de nu ifrågavarande sjukdomarne mera än andra, kan det vara nödvändigt att här till en början göra den erinran, att Helsingfors stad och dess närmaste omgifning äro — genom sitt öppna, luftiga läge och hafvets nära grannskap — i hög grad och framför de flesta andra orter af sydliga Finland gynnsamma för den inflammatoriska sjukdoms-characterens framträdande, och detta särdeles hos Respirations-apparatet. — Men detta Endemiska förhållande härstädes har likväl under ett större antal år — icke allenast de sednast förflutna, utan äfven, såsom jag af äldre medbröder hört, en längre tid förut — varit af det Epidemiska i märkelig mon modifieradt: nämligen på det sättet, att nyssnämnde inflammatoriska disposition i allmänhet taget hvarken varit så ren och oblandad eller

till sin intensitet så stark, som vanligtvis en längre tid förut. Väl har jag bemärkt ur denna tiderymd vissa perioder, då det Inflammatoriska momentet yttrat sig såväl rent som med en särdeles häftighet och styrka; men dessa hafva varit snart öfvergående, och öfverhufvud har, såsom det syns mig, mycken fluctuation härutinnan egt rum. Den företrädesvis herrskande och mera bestående characteren deremot hos de inflammatoriska sjukdomarne, d. v. s. den nu ifrågavarande modificationen, har, för att närmare bestämma dess egenhet, till det väsendtliga bestått deri, att dessa sjukdomar haft en större eller mindre nervös anstrykning, sålunda mycket lätt tagit en pseudocritisk utgång, och i synnerhet att denna särdeles ofta utgjorts af Exsudation. Detta har icke allenast jag utan mången annan med mig erfarit; hvarföre jag är mycket benägen att benämna det hos de inflammatoriska sjukdomarne i sednare tider och för det närvarande herrskande lynnet exsudativt.

Det är naturligt, att denna omständighet icke har kunnat vara utan sin stora inflytelse och vigt i Therapeutiskt afseende. Ehuru åsigterne om nödvändigheten att moderera den strängare antiphlogistiska behandlingen, under ett sådant förhållande, kunna till principen vara öfverensstämmande, måste likväl dessas realiserande in concreto utfalla mycket olika, allt efter enhvar practiserande läkares individuella tycke och tact, i följd hvaraf äfven erfarenhets-resultaterne ifrån samma ort och tid kunna uti en sådan sak uttala sig på flerfaldigt sätt. Då jag egentligen icke samlat, än mindre granskat, andras hithörande erfarenheter, kan jag med be-

stämdhet nu endast anföra det summariska af mina egna, nämligen detta: — så mycket jag ock respecerar den stora therapeutiska betydelsen af Bloduttömningarne emot inflammationer, och alltid gjort det, har jag likväl, ur det ofvannämnda förhållandet med den exsudativa tendensen hos dessa sjukdomar, haft, i synnerhet dessa sednare år, fullgiltiga anledningar att vara varsam uti användandet af detta den nämnda kurmethodens hufvudmoment. Jag har tyckt mig finna, att uti många fall, då sjukdomsphänomenerna hafva syns antyda tillvaron af ett verkligt s. k. exquisite-inflammatoriskt lidande, detta dock i sjelfva verket varit modifieradt af ett nervöst, erethistiskt element till den grad, att en äfven ringare öfverdrift af Bloduttömning snarare befordrat än hindrat den exsudativa eller annorlunda beskaffade pseudocritiska utgången, och deremot Revulsorier, Tart. antimonialis, Calomel m. m. helst varit på sin plats.

Beträffande de diagnostiska Criterierne på det rent Inflammatoriska momentets verklighet i concreta fall anser jag mig äfven böra nämna något. — Jag har nämligen kommit till en bestämd erfarenhet om den stora pålitligheten och riktigheten af de s. k. Koppska Blåsornes eller bubblornes *) betydelse uti verkliga Inflammationer, likasom ock i egentliga Febrar af rent inflammatorisk character. Jag anser sålunda, med Kopp, dessa bubblor hos det uttappade Blodet ha en vida större vigt i afseende på det ifrågava-

*) Kopp, Beobachtungen im Gebiete der ausübenden Heilkunde, Fr. a. M. 1811, s. 88, — oeh i Hans Denkwürdigkeiten a. d. ä. P.

rande sjukdomsmomentets säkra igenkännande uti dubiösare fall, än sjelfva den s. k. Crusta inflammatoria med hvad dit hörer, hvilken, såsom bekant är, ingalunda kan anses för ett osvikligt tecken uti denna hängigt.

2. Om en intermitterande Chronisk Cerebral-Arachnitis.

Bland ett anseeligt antal fall af Encephalitis från ifrågavarande tid utmärker sig ett, som jag icke annorlunda, än med denna benämning, kan beteckna, ehuru jag väl vet, att emot tillvaron af intermitterande Cerebral-inflammationer mycket tvifvel kan ega rum. Den hithörande casus är i korthet följande: — En medelålders man, till yrket Vaktmästare, städse till lefvernet nykter och ordentlig, hade efter en förkylning fått en hufvudaffection, som efter den sedermera lemnade beskrifningen måste varit en acut Encephalitis (sannolikt företrädesvis en Arachnitis) och hvilken genom åderlätningar m. m. blifvit inom få dagar betydligt mildrad. Sålunda likväl fortfarande begynte nu detta lidande i hufvudet att visa sig under sin mildrade gestalt endast hvarannan dag och fortfor så med tämmelig regelmässighet. Emot denna sednare form hade man, med afseende på dess utseende af en larverad Frossa, använt Antigastrica, China m. m.; dock utan all framgång. När Pat. ändteligen efter några så tillbragta veckor intogs på Clinicum, visade sig de under nämnde periodicitet inträdande hufvudaffectionerne medelst Paroxysmer som företedde följande phänomener: allmän feber (utan föregående frossa), hetta å huden, särdeles hos hufvu-

det, starkt pulserande Carotider, rodnande Conjunctiva, delirium (dock ej furibundum), hämmade secretioner, med längre fram uti paroxysmen inträdande vomiturition och cardialgiska qual, — hvilka affectioner efter få timmar åter upphörde, med ymnig urinafgång och lindrig svett, lemnande dock kvar en beständig tyngd och dufvenhet i hufvudet jemte Cardialgi, störd Digestion, belaggd tunga m. m., de der åter af ett nytt anfall genombrötos. Efter några få veckors behandling — mest localt- antiphlogistiskt och antigastriskt — mildrades det onda åter i någon mon; men genom en tillfälligtvis åkommen lindrig förkylning aggraverades det å nyo hastigt, antog snart en qvotidiantyp, blef derefter småningom continuerande och erbjöd så alla drag af en vanlig acut Encephalitis med phänomener af allt mer tilltagande exsudation, uti hvilket tillstånd Pat., oakadt alla åtgärder deremot, slutligen afled. — Necropsopien uppdagade följande: Arachnoidea, såväl Cerebri som Cerebelli, i synnerhet å Hjernans bas och vid trakten af Protuberantia annularis, särdeles opak, ställvis gråröd, här och der mycket förtjockad, med flerstädes underliggande exsudater af serös eller ock gelatinös consistens, — Corticalsubstansens Vasa mycket injicerade, — Medullarsubstansens deremot föga eller intet, — Ventriklerne alla öfverfyllda med klartserum, Plexus Choroidei särdeles turgida, med likasom Varicositeter, o. s. v. Å Spinalmärgen och andra Nervdelar förmärktes intet abnormt, — än mindre hos andra organer, utom Ventrikeln, som härifrån erbjöd ett märkeligt undantag: — nämligen dess mucösa Membran, hvilken lika litet som de öfriga hinnorne rörde några Inflammationsspår, företedde tvärs för organet gående tämmeligen regelbundna

3 till 6 linier breda streck, plagæ, nästan omslutande hela organet, uti hvilka den — äfven för ögat ifrån det öfriga tydligt skiljaktiga — texturen befanns i så måtto abnorm, att den utgjorde en svampartad, med klar serös vätska impregnerad sträcka, betäckt af sitt Epithelium och liknade alldeles ett Oedem uti yttre huden, hvarjemte dessa plagæ något litet upphöjde sig öfver de mellanliggande efter allt utseende normalt beskaffade ställen af Slemmembranen, hvilka likaledes voro några linier breda. — Alla dessa dels före dels efter döden befintliga phänomener tillsammantagna kunna hos mig grunda ingen annan öfvertygelse om den ifrågavarande sjukdomens essentialitet, än den jag ofvanföre uttalat.

3. Något om Inflammation i Spinal-märgen och särdeles dennes Hinnor.

Såsom bekant är, har Diagnosen af en inflammation i Ryggmärgens Hinnor från den i detta Centrala Nervparti sjelft ännu icke blifvit fullt stabilierad; hvarföre alla bidrag till ett närmare bestämmande af detta ämne måste vara af vikt. Bland de talrika Casus af Spinal-inflammation, som under denna tid på Clinicum förekommit, synes mig i synnerhet en, oaktadt till sin natur complicerad, tämmeligen tydligt hafva ådagalagt ifrågavarande skilnad, nämligen denna: — En ung starkt byggd, arteriellflorid qvinns person, tjenstepiga, inträdde med en häftig Inflammation uti icke allenast venstra Lungan, utan ock i Spinalpartierne, ehuru situs för denna sednare Inflammation i början icke närmare kunde bestämmas. Sedan Pneumonien hade genom lämplig behandling mest upphört, hvilket äfven auscultationen

utredde, icke blott qvarblef ännu Spinal-inflammationen, utan ock öfvergick, trots alla deremot använda antiphlogistiska och derivatoriska medel, i ett subnervöst tillstånd, med alla tecken till Exsudation, och sedermera — döden. Den derpå företagna Nekroscopien utredde, att endast Dura Mater, jemte i någon ringare mon dess beläggning af Arachnoidea, men deremot icke sjelfva Spinalmärgen, varit inflammerad; ty denna sednare var öfverallt af normal textur, men deremot Dura Meninx i nästan hela spinalsträckning n, särdeles i nedra Dorsal- och i Lumbal-regionen, starkt blodinjicerad, i synnerhet å dess yttre yta, och hela Spinalhålan var fylld med ett seröst sanguinolent exsudat, men deremot fanns icke den ringaste utgjutning inom Arachnoidea, hvars Märken omslutande del var fullkomligt normal. Dessutom helt litet exsudat i Hjernan, tydligen ifrån sjukdomens aldrasista tider, och uti venstra Lungan blott svaga spår af en Inflammation. —

Beträffande nu åter de phänomener, hvilka utmärkte denna rena *Notio-meningitis*, så länge ännu dess egenteligen Inflammatoriska stadium fortfor — och äfven redan under Pneumonien, så mycket man kunde ifrån gruppen af dennas symptomers urskilja de nu ifrågavarande — voro de nämligen följande: Feber, med en öfverhufvud icke blott tät utan äfven särdeles hastig och oregelbunden puls, — stark brännande, stickande smärta längs hela ryggen, aggraverad af hvarje rörelse äfvensom af påtryckning, — darrning vid försök att röra händer och fötter, — mycken jactation och oro uti hela varelsen, — stänkande respiration, ömhet

i hela huden jemte intensiva smärtor i extremiteterna, särdeles i underarmarna; deremot funnos inga formationer, momentana convulsioner, paralyser, involontära hastiga skakningar, genomilningar af extremiteterna lika elektriska slag m. m. dyl. De förra symptomen skulle jag sålunda, i grund af såväl denna Casus som ock iakttagelser i flere andra analoga, anse vara pathognomoniska för en Notiaömeningitis: hvarföre jag tror mig hafva fog att påstå, det, närhelst dessa phänomena ursprungligen eller secundärt ega rum, äfven Ryggmärgens Hinnor alltid då äro af Inflammation angripne, — hvilket i desse tider, då Rheumatiska affectioner med benägenhet för Metastaser på, bland andra organer, äfven Cerebrospinalpartiernes serösa hinnor varit ganska vanliga, icke sällan kunnat af mig iakttagas. — Ytterst få fall af acut Inflammation i endast Ryggmärgen hafva väl under denna tid förete sig; men uti alla dessa fall åter har jag ansett de sednare uppräknade phänomenerna, jemte en mera dof smärta och oregelbunden puls m. m., allt efter lokalförhållandet, bestämdt beteckna Inflammationen hos detta centrala Nervpartis Medullardel, och uppå denna i allmänhet den af L. W. SACHS gifna Nosographien mycket väl kunna passa. I de fall åter, då både Märg och Hinnor liktidigt varit inflammerade, hvilket vanligast inträffat, har jag tyckt, att bägge arterne symptom varit förenade. — Den egenhet hos pulsen att, jemtesin oregelbundenhet, äfven vara mycket långsam, har jag funnit egentligen hos den Chroniska Myelitis, i synnerhet uti ett ganska långt gånget fall deraf.

Hvad i sammanhang härmed de Nekroskopiska phänomenerna efter acuta Ryggmärgs-inflammationer angår, så kan jag icke instämma uti det vanliga antagandet hos Författare, att texturen på det angripna stället vore blott någon gång rodnande, men i dess ställe oftast malacierad eller t. o. m. för hård eller af gul färg m. m. dikt. Efter hvad jag tror mig hafva sett, och det nödvändigt synes ligga i sakens natur, är äfven här Capillaritetens blodinjection eller fyllnad (Hyperæmie) ett likaså säkert tecken till föregången Inflammation, som den är det uti andra organer; deremot äro, såsom mig synas, de nämnda texturafvikelserne följder af den föregångne Inflammationen, hvilken för dessa merendels redan gifvit rum, i synnerhet i den Chroniska Notiaömyelitis, ända till den grad, att icke ens den minsta Vasculärinjection mera efter döden är märkbar.

4. *Inflammation hos Nervi Pneumogastrici.*

Endast en enda casus med distinctare characterer kan, såsom exemplar af denna sällsporda och först i sednaste tider omtalade sjukdomsform utur min Kliniska sphær framställas, och icke heller denna fullkomligt isolerad och ren; men den är likväl, såsom mig synes, alltför märkvärdig för att helt och hållet förbigås. Nämligen en inemot 50-årig arbetskarl, af ursprungligen god helsa och kraftig constitution, intogs till behandling emot ett lidande, som redan var nära 14 dagar gammalt, och yttrade sig på följande sätt: Smärta i ryggen och nacken, i synnerhet vid rörelser, äfvensom i bakre delen af hufvudet, — något rodnande

ögon, dock utan smärta men med försvagad synförmåga, deremot betydligt skärpt och öm hörsel, — en egen hastighet i blick, åtbörder och i synnerhet tal, — klagan öfver smärta i strupen, med någon svårighet att svälja, — fullkomlig sinnesredighet, utan den ringaste yrsla, ett beständigt kastande af hufvudet af och an mot sidorne, — något pressad, tung andedrägt, men dervid ingenting abnormt för auscultationen, — fullkomlig lamhet hos nedre extremiteterne, dock ej hos de nedre excretions-organerne, — till hvilket allt kom en särdeles intensiv nära Synocha-artad feber med ojemn puls. Anseende detta för phänomener af en Inflammation i lilla Hjernan och Ryggmärgen rigtade jag behandlingen, strängt antiphlogistiskt, derefter och ditåt, med blodut-tömningar, men derjemte starka revulsorier, kalla på-gjutningar å Bakhufvudet och invertes Calomel m. m.; men ehuru feberns häftighet deraf mildrades och äfven de flesta localaffectionerne i betydlig mon, ökades likväl smärtan så väl i hufvudet som i svalget och strupen, utan att uti Muncaviteten någonting abnormt kunde upptäckas, och ej ens dessa partier vid påtryckning röj-de någon särdeles ömhet: — synförmågan nästan för-svann, hastigheten i Respirationen tilltog, utan någon synnerlig organisk abnormitet för auscultationen af Bronchier och Lungor, — likaså deglutitionssvårigheten och hastigheten af talandet, hvilket dessutom nu blef hest och fick en för alla kringstående högst characteristisk egenhet af någonting staccato-artadt, liknande nämligen nära nog ett talets eller ordens framskällande, hvilka sistnämnda phänomener, redan då tydande på en affection af Nervi Vagi, allt mera tilltogo, — tills under delirium, (de sista timmarne sanslöshet), Lung-

paralytiska och Exsudations-symptomer, mållöshet m. m. döden oafvändbart följde, sedan Pat. tillbragt på Clinicum ungefär två dygn. — Nekroskopien uppdagade följande: Ett ymnigt seröst exsudat under Cerebelli, Protuberantiæ och Med. Oblongatæ Arachnoidea, hvilken på dessa ställen var gråröd och oklar, — dessa delars superficiella Vasa mycket uppdrifna, äfvensom hela substansen af både Protuberantia och M. Oblongata synnerligen injicerad, — likaledes stark blodinjection af Ryggmärgens nedersta del, der äfven Arachnoidea befanns vara opak och en betydlig mängd seröst exsudat innanföre Dura Meninx: vidare stammarne af bägge N. Vagi voro starkt rodnande till en mindre del af sin sträckning, dock icke vid deras rot, utan längre fram, nämligen strax utanför Foramen Jugulare, bägge till en längd af ungefär $1\frac{1}{2}$ tum (upptagande sålunda ock Plexus ganglioformis) och dessutom ställvis nedåt ända intill Lungroten, — hvarjemte det bör tilläggas, att denna med någon uppdrifning förenade rodnad tillhörde icke blott Neurilemet utan äfven sjelfva Nervens massa (brist på ett bättre Mikroskop tillät mig icke någon närmare undersökning af denna textur-abnormitet). Andra afvikelser af väsendtligare betydelse kunde icke här upptäckas, om man icke ville hitföra en ringare rodnad å Ventrikelns slemmembran, vid Cardia, och något litet seröst exsudat såväl i Hjernans ventrikler som i Hjertsäcken.

Denna Nekroskopi bekräftade ofelbart till en del hvad man redan förut antagit, nämligen tillvaron af en Inflammation icke allenast uti lilla Hjernan, utan i synnerhet i Pons Varoli och Med. Oblongata äfvensom

en del af M. Spinalis; men den ådagalade äfven bestämdt, att en sådan sjukdom angripit bägge Nervi Pneumogastrici, ty ur hvarken Anatomiska eller andra grunder kan jag tillskrifva den nyssnämnde rodnaden hos dessa Nerver en annan betydelse *). Antages åter detta och om man uti ifrågavarande fall förbiser Inflammationens utbredning till de öfriga partierne, så kunde man ur det anförda sluta, att, då Vagorum stammar invid deras utgång ur Hjernhålan och längre ned äro inflammerade, en sådan affections Signa pathognomonica äro: Deglutitions-svårighet jemte falska Laryngitiska smärtor, ehuru inga egentliga tecken till Svalgets eller Luftstrupens Inflammation finnas, — mödosam stertorös ande-

*) I anledning af detta Pathologiskt-anatomiska factum anser jag mig böra här bifoga en liten anmärkning. Jag måste bestämdt reservera mig för den beskyllning eller misstanke att vilja förklara hvarje rodnad hos ett organiskt parti uti ett lik för uttryck af en föregående Inflammation. Jag har tvertom alltid på det sorgfälligaste sökt att skilja emellan en Inflammatorisk rodnad och den af andra orsaker. Så äfven i detta fall; hvarföre nyssnämnde rodnad hos N. Vagi t. ex. icke hårrört — såsom någon gång händer — af dessa Nervstammars imbibition af Cruor ur ett under lefvande tillståndet möjligen inträffat Blodextravasat i deras närhet, m. m. dyl. — Hvad dessutom anatomiska spår af en verklig, acut Nerv-inflammation beträffar, så kan jag icke underlåta att äfven här — jemlikt med mitt ofvanstående yttrande om obductions-phenomenerna af en Ryggmärgs-inflammation — bestämdt förklara, det jag anser en abnorm Vasculärinjection jemte någon turgescens, hos det angripna Nervpartiets antingen neurilem eller sjelfva substans eller bäggedera, ensamt (med nyssantydnda distinction) böra antagas såsom inflammationstecken, men deremot ingalunda dessa partiernas ovanliga hårdhet, svullnad, hvithet o. m. dyl., hvilka vanligen och t. ex. af SACHS likaledes för sådana uppgifvas; ty dessa sednare äro Degenerationsformer och kunna väl såsom sådana ofta, ehuru medelbart, vittna att en Inflammation möjligtvis föregått; men de kunna äfven vara förorsakade af en helt annan sjuklig process.

drägt, utan tillvaro af Pneumonie, Bronchitis eller Carditiska affectioner o. d., hvarföre ock inspirationerne kunna vara fullkomligt djupa, — slutligen det förenämnde högst egna hest skällande uttalandet af orden uti vanligt tal. Att en Inflammation hos andra delar af Nervi Pneumogastrici skall förete ännu andra symptom, är tydligt och har äfven af L. W. SACHS blifvit ådagalagd; men dessas betraktande hör nu icke hit. Ej heller kan jag till den nyss tecknade symptomgruppen föra åtskilligt annat, som berörde Patholog anser beteckna början och den allmännare formen af en Vagus-Inflammation, nämligen Spänning i nacken, Tyngd i Occiput, Svindel m. m.; emedan allt detta, uti närvarande Casus, äfven kan anses vara phänomener af den Inflammation i Lilla Hjernan, som Nekroskopian tydligen ådagalade. Hvad för öfrigt denna sistnämnda affection angår, hvars äfven isolerade uppträdande icke torde vara omöjligt, så vill jag icke äfventyra att ur den nu i korthet skildrade sjukdomens alltför mycket complicerade bild framleta de symptom som möjligen kunde företrädesvis föras dit.

5. *Spondylitis förorsakande starka Kolikplågor och Pseudorheumatiska lidanden.*

En Studerande, af vid pass 23 års ålder, hade länge känt smärtor i nedre Extremiteterne, jemte envis förstoppning, hvartill sedermera kommo åtskilliga lindrigare affectioner af Organa epigastrica, hvilket allt utgjorde lemningar af en mycket svår Rheumatisk feber, den han en sommar genom repeterade förkylningar ådragit sig. Sedan dessa symptom varat, med

mycket olika intensitet, i nära fem år, inträffade en ny förkylning, hvaraf sjukdomen ej allenast aggraverades, utan äfven erhöill nya symptom, nämligen förnämligast vaga smärtor i rygg och höfter, äfvensom Kolikplågor, hvilka sednare i början endast uppträdde då och då, utan någon bestämd regel: och uti detta tillstånd vardt Pat. intagen på Clinicum. Emellertid fortsatte sjukdomen sin utveckling: — Obstructionen tilltog allt mer, smärtorne i rygg och extremiteter exacerberade om nätterne och de nämnde kolikplågorne formade sig till Paroxysmer, hvilka tämmeligen regelmässigt återkommo efter 3 till 4 dagars intervaller och hvarunder buken alltid kändes betydligt ömmande. Tid efter annan blefvo dock äfven dessa sistnämnda lidanden nästan ihållande, och gjorde, i förening med nattsvetter, Patientens tillstånd i hög grad beklagansvärdt, så mycket mera, som äfven förmågan att röra nedre Extremiteterne var försvårad och att gå i anseende till smärtor omöjligt; Excretionerne voro likväl obehindrade. Under sådana förhållanden behandlades Pat. uppå Cliniska Institutet dels med lokala Bloduttömningar och Antigastrica, dels ock med sådana inre och yttre åtgärder, som särskildt emot Rheumatism pläga användas, — t. ex. Antimonialia, Aconit, Resina Guajaci m. m. Men allt var fruktlöst, ehuru väl det sistnämnda medlet, i synnerhet såsom Digestiv i förening med Crem. Tart. och Svafvel, ofta visade sig för gången välgörande. Ändtelligentligen antydde Naturen sjelf den väg Therapien borde välja. Rygggraden hade visserligen vid början af Pat:s behandling och sedermera blifvit undersökt, utan att då något abnormt deri kunde upptäckas, som öfver sjukdomen kunnat sprida något ljus; men sedan man åter

en tid derefter icke mera ansett sig böra på denna kroppsdel fästa någon närmare uppmärksamhet, och då de med hastighet tilltagande subparalytiska phänomenerne bjödo en ny undersökning, befanns nu, att en Spondylitis hade utbildat sig, upptagande nämligen alla Lumbalvertebrer och, såsom det tycktes, äfven den nedersta Dorsala till en enda oval, tämmeligen framstående och särdeles ömmande svullnad; — och allt visade, att denna inflammatoriska affection ifrån sitt dollda läge och tillstånd inom blott 14 dagar hade framträdt till denna i det yttre så märkbara höjd. En sträng Antiphlogistisk behandling förmedelst repeterade lokala Bloduttömningar m. m., och derefter i synnerhet Moxabränningar itererade, bragte nämnde svulst att sänka sig nästan lika snart som den hade uppstått. Men det anmärkningsvärda var nu, att i samma mon denna Spinal-inflammation aftog, förminskades äfven kolikplågorne, äfvensom smärtorne i ryggen och nedre extremiteterne, och försvunno slutligen, jemte den envisa Obstructionen, Dyspepsien m. m., sedan man ännu en längre tid efter det all ömhet i Lumbalregion upphöit, med den använda Moxan hade fortfarit. Pat:n är nu fullkomligen återställd ifrån sin fleråriga sjukdom.

Af allt det nu historiskt anförda synes man kunna draga följande slutsatser: 1:o Att de aldrasist uppträdande affectionerne, nämligen de kolikartade och de häftiga, ehuru mobila, rygg- och länd-smärtorne voro omedelbara verkningar af det nyssnämnda inflammatoriska lidandet hos Lumbalvertebrerne, måste i grund af desammas aftagande och försvinnande, likformigt med

det sednare, med allt skäl kunna antagas; hvarföre jag ock ansett mig kunna benämna de sednare symptomerna pseudorheumatiska: 2:o torde man kunna gå ännu längre, och, såsom mig högst sannolikt synes, tillskrifva äfven de begynnande phänomenerna ur ifrågavarande sjukdomsgrupp, detta lidande hos Spinalraden; ty dessa föregingo så omedelbart de förra, — de kunna ganska otvunget förklaras genom både Consensus och den t. o. m. mekaniska irritation, de inflammerade och under ett sådant tillstånd förstörade Corpora Vertebra-rum kunnat utöfva på flere af den abdominala sphærens organer, i synnerhet Lefvern, Pancreas och Mesenterium, — och slutligen saknas ifrån denna sjukvårdsanstalt (äfvensom jag förmodar ifrån andra sjukhus) icke heller exempel uppå att Spinal-affectioner, utmärkta af Hypertrophie, åstadkommit Obstruction, Dyspepsie o. d.: 3:o kan med fog, såsom ett Corollarium, i diagnostisk-practiskt afseende, uppställas den regel, att Ryggradens undersökning, som i afseende å nästan hvarje svårare sjukdom öfverhufvud är af största vikt, måste särskildt uti hvarje fall af antingen Dyspeptiska, Colik-artade, Rheumatiska och dylika lidanden, af mera inrotad och vanliga åtgärder trotsande intensitet, vara det ännu mer: 4:o slutligen visar denna Casus, mer än många andra, Moxabrännings eminenta verksamhet.

6. Några anmärkningar om *Phlebitis acuta*.

Under ifrågavarande tiderymd hafva på det Kliniska Institutet blifvit behandlade visserligen icke många fall af denna märkvärdiga Inflammationsform; men i grund af dem, och särdeles ett par af stor universali-

tet och lokal-extension utmärkta, som slutades med död, kunna dock några allmänna reflexioner göras. — För det första är af vikt att nämna något om denna Inflammations Causalförhållanden. Att det Venösa kärlsystemet måste hos vissa naturer ha en synnerlig, specifik disposition för inflammatoriska lidanden, synes mig kunna slutas deraf, att denna sjukdom kan liktidigt utvecklas ur flere begynnelsehårdar, såsom ett af de nämnda fallen visar, då venstra Öfverarmens vener och derjemte såväl Vena Cava inferior som V. Cruralis dextra voro af Inflammationen angripna. Vidare är att fästa uppmärksamhet vid ifrågavarande Inflammations olikartade Pseudocritiska producter. Ehuru nämligen det vanligaste phänomenet uppgifves vara Varbildning inom den inflammerade Venens hålighet, hvartill detta systems inre hinna anses ha en särdeles stor benägenhet, så har jag uti både här och annorstädes observerade casus tyckt mig finna, att tvertom verkligen Var är uti Phlebitis en mindre både vanlig och ymnig sjukdomsproduct; utan att den massa, som fyller den inflammerade Venen, mest är dels exsudat ur kärlets vägg dels det congulerade Venblodets fibrin, begge mycket varlika, hvarutom jag har anledning att förmoda det detta Blod äfven annars är grundväsendtligen förändradt. För det tredje kan det icke vara utan intresse att ihogkomma den liktidiga diversiteten uti utgången af en mera utbredd Phlebitis. Jemte det nämligen att, uti nämnda till död öfvergångna Casus, Venerne å venstra armen voro starkt fyllda med ett sanguinolent exsudat och den inre venhinnan röjde ställvis äfven små ulcerationer, företedde å andra sidan, uppå samma subject, Vena cruralis ofanteligen förtjockade väggar och Vena Cava

Inferior, der denna Venstam stryker förbi Lefvern, äfvensom i någon mon derjemte Portvenstammens centraldel, betydliga Pseudomembraner, på en sträcka af c. 4 tum inom Vena Cava, och af en tjocklek gående till $\frac{1}{2}$ à 1 linie, såsom oregelbundna bladpartier skjutande in i Venens lumen: och dessa Pseudomembraner voro tydligen af olika utvecklingsgrad och ålder, ifrån ännu blott tunna flockor ända till fasta, i continuitet med Venväggen befintliga, äfven redan medelst bildade Vasa m. m. till en viss organisation komma verkliga membraner. — För det fjerde synes mig vara i hög grad anmärkningsvärd den utomordentliga tjockleken af ett inflammeradt venpartis väggar, hvilken alltid eger rum och icke kan komma i någon jemförelse med denna förändring hos en inflammerad Artér; hvarföre jag anser denna omständighet rätt egenteligen characterisera en Phlebitis. Slutligen måste såsom en egenhet för Ven-inflammationen upptagas den, ofta redan i början, starkt utbildade Typhösa character hela Febern vanligen eger, hvarvid, såsom i synnerhet PUCHELT observerat, consensuela affectioner än af Hjertat, i form af starka Palpitationer, än åter, i omvexling med dessa, af Hjernan, förmedelst delirier, äro särdeles utmärkande.

Sammanfattar jag allt det nu anförda till en Nosologisk bestämning af den väsendtliga naturen hos en Phlebitis, så är denna Inflammation, enligt min öfvertygelse, i vida större mon än någon annan acut complicerad med ett Degenerativt moment. Men mig synes derjemte, att detta gäller icke allenast det topiska lidandet, utan att tillika sjelfva den venösa blodmassan är dervid på ett analogt sätt förändrad, d. v. s. speci-

fikt degenererad, hvartill denna Blodsystemets assimilatoriska del säkerligen företrädesvis måste ha en afgjord tendens: och ifrån denna omständighet skulle jag till en väsendtlig del härleda den en utbildad Phlebitis tillhörande Feberns egna Typhösa character. — I öfverensstämmelse härmed anser jag ock den hufvudsakliga Behandlingen af denna sjukdom böra bestå i en lämpelig förening af den Antiphlogistiska och den Antidegenerativa metoden: sålunda, utom Bloduttömningar och kalla begjutningar, såsom inre medel förnämligast Calomel uti mycket stora, Blodet s. k. altererande doser, eller ock, enligt LAENNEC, Tart. Antimonialis, likaså gifven.

Utom det som nu blifvit anfördt ur den Inflammatoriska sjukdoms-klassen torde följande trenne casus förtjena åtminstone i förbigående att omnämnas: 1:o en till sällsynt utbredning och fruktansvärd intensitets-grad kommen componerad Inflammation mest inom Bröstkaviteten, hvilken sjukdom utgjordes af denna sammansättning: Hjerthypertrophi, Pericarditis med exsudat, äfven fibröst (och s. k. Cor hirsutum), vidtutbredd subacut vensterlig Pleuritis med exsudat, bilateral Pneumonie, och slutligen Peritoneal-Hepatitis, — med hvilka alla affectioner Pat. (en mansperson, af Venös constitution), inträdde och ännu i några få dagar kunde hålla lifvet: — 2:o en Diphtheritis, hvilken visserligen först liknade en art malignare Aphthæ, men snart visade sig vara den nämnda exsudativa Inflammationsformen och såsom sådan äfven efter den inträffade döden fanns bekräftad: — 3:o ett exemplar af en Mesenteritis Acuta, hvilken öfvergången till Bulning

och Varutgjutning inom Bukhålan, småningom upphörde och efter längre tid slöts med tillfriskning.

III. DEGENERATIONER.

Beträffande Sjukdomar, hvilka väsentligen bero af antingen en allmän Degenerativ tendens och Dyscrasi eller ock någon lokal Degeneration, vore visserligen ganska mycket att ifrån den nämnda tiderymden här framställa; — men den bestämda vidden för denna afhandling tillåter icke att ur denna klass upptaga mer än följande, såsom kanske det viktigaste.

1. *Om en Lefver - physconi jemte Encephaloid-bildning och stora Tuberkel-depositioner inom Bukcaviteten.*

År 1838 yppades på Kliniska Institutet ett sjukdomsfall, som man kunde i korthet beteckna med denna benämning, och som visar, icke blott huru långt Degenerationer kunna gå i utveckling, utan äfven, huru deras former genom successiva Metamorphoser ur hvarandra uppkomma. Det olyckliga subjectet för denna sjukdom, en Torpare ifrån närheten af Helsingfors, intogs döende på Institutet, och man kunde därmera icke af honom själf — likasom icke heller sedermera af någon annan — inhämta om det framfarna uti hans sjukdom någonting annat, än att denna varit mångårig, bestått i hvarjehanda smärftulla lidanden i Epigastrium, ytterst försvårad Digestion och allt tilltagande kraftafstyning, hvilken i synnerhet de sista tiderna kort före Pat:s inträde på Clinicum hade med stora

steg framskridit. Den korta tid Pat:n ännu var vid lif på sjukhuset, företedde sig å honom följande: En hög grad emaciation jemte den största svaghet, så att deraf äfven talförmågan försvårades: nästan försvinnande liten och derjemte långsam puls, slocknande ögon, särdeles blekhet å läpparne, någon uppdrifning af buken, i synnerhet uti dess Regio epigastrica, der äfven en betydlig ömhet röjdes vid påtryckning och en stor hård svulst förmärktes, likasom Lefverns Margo acutus varit framskjutande och förstorad: kräkningar jemte förstoppning: Urinsecretionen skäligen normal. — Sedan under dessa symptom Pat. i nära 3 dygn lefvat uppå Clinicum, utan att det kunnat bli fråga om några andra therapeutiska indicationers tillfredsställande, än den palliativas, inträdde döden helt lugnt likasom ett omärkeligt slocknande af alla lifsyttringar.

Den derpå verkställda Nekroskopien förevisade följande högst märkliga phänomen: — Inom Bukcaviteten möttes ögat för det första af en gulröd färg hos Peritonæum, särdeles dess öfre delar, hvilken vid närmare betraktande befanns häröra af ett å detsamma löst utbredt lager af en halft smörjaktig materie, tydeligen Blodcruor (kanske med något Galla förenad) som ock syntes vara ställvis till större eller mindre sträckning in i Vasa lymphatica genom absorption öfvergången: — derjemte funnos här och der klumpar af blodcoagula, i synnerhet inunder och vid Omenti Majoris productioner, — allt detta naturligtvis ådagaläggande en föregången Blodextravasation, hvars närmaste källa äfven snart upptäcktes uti åtskilliga rupturer hos Peritonæum, om hvilka straxt något mera. Dernäst voro i

ögonen fallande flere dels sammanhängande dels isolerade, större och mindre depositioner af abnorm materie inom ifrågavarande cavitet: nämligen inunder Peritonæum funnos massor af ett ämne, till färgen gråhvitt och till consistansen likt en tjock gröt eller snarare en smet, i vatten lösligt till ett slags grums, hvilket sedermera uppmärksammare undersökt visade alla kännetecken af en tuberkulös materie. Dessa depositioner funnos: i början af Tunntarmarnes Mesenterium, inom dess lammeller, till en klump af väl 3 tum diameter, — å en del af Int. Recti främre vägg, till en mindre kvantitet, — likaledes å öfra sidan af Pancreas, häftande detta organ vid en del af Ventrikeln, — emellan Lefverns venstra lob och Diaphragma, — men i synnerhet inom Omentum Gastro-hepaticum, fyllande helt och hållet dess håla och rummet emellan Lefvern och Ventrikeln till en flere fingers tjock massa, den der ock sammanhängde med de två nyssförutnämnde mindre, och i förening med Lefvern sålunda bildade ett enda ganska voluminöst continuum. Inom denna största Tuberkelmassa fanns några få (3 till 4) ställen, der den smetartade materien var uppmjukad till ett nästan halflytande grädd-hvitt varlikt ämne, som ock — vid närmare undersökning företedde alla egenskaper af var, men hvilken ställvis ock hade likhet med Blodcoagula af blekare färg, — hvarjemte denna uppmjukade del af massan icke var skarpt begränsad, utan befanns småningom och omärkeligt öfvergående i det fastare: — och begynnelse till en sådan uppmjukning, eller åtminstone antydningar dertill, fanns mer eller mindre tydligt äfven hos de andra smärre massorne. Ifrågavarande Tuberculösa depositioner blefvo icke hopsamla-

de och afvägda, för att icke förstöra det uti Institutets samling förvarade præparatet; men att efter det lilla här af uppvägdas med en probabilitets-kalkyl bestämma proportionsvis alla dessa massors sammanlaggda vikt, så torde den kunna anslås till åtminstone 4 Skålpund. — Det märkeligaste var likväl förhållandet med Lefvern. Utom det att denna var betydligt hypertrophierad, fanns på undre sidan af den venstra loben, tätt invid dess Margo, en nästan rund svulst, utskjutande minst 2 och till en diameter af $3\frac{1}{2}$ till 4 tum, försedd å sin öfversta kullrighet med en liten ruptur uti det hela svulsten beklädande Peritonæum. Denna svulsts innehåll omslöts framföre endast af Peritonæum och var i öfrigt likasom inbäddad i Lefverns parenchym, hvar af äfven på sidorne en utåt allt tunnare vägg för densamma var bildad. Beträffande nu åter detta innehåll, så bestod det af följande: — närmast intill nyssnämnde Peritonæal-ruptur, och i sträckning af Tumörens axis inåt, funnos dels verkliga röda, fasta blodcoagula, ja t. o. m. ännu litet flytande venöst blod, och allt visade, att detta uppkommit genom ett extravasat ur någon af Lefverns venösa, sannolikt Portven-utgreningar; — vidare, närmast intill dessa coagula funnos massor af tydlig Blodfibrin, till färg consistans och textur alldeles lika dem, man så ofta träffar i Hjertats hålor; — ytterst och till det mesta utgjordes svulstens massa af en fullkomlig Encephaloid-bildning, med alla de egenskaper denna degenerationsform eger enligt forskares utsago, och äfven här annars någon gång blifvit funnen. Det bör också ingalunda förglömmas, att alla dessa olika materieförmer så omärkeligen flöto i hvarandra, att

gränssorner emellan alldeles icke kunde bestämdt uppdragas. Utom denna stora funnos ännu åtskilliga mindre utväxter af Lefvern uppå dess bakre obtusa del, och dessa allesamman, af olika storlek, voro — såväl till gestalt som fäste och innehåll — lika med denna största. De flesta af dem, helt nära hvarandra belägna, sammanhängde förmedelst sin uppmjukade pulpösa massa, icke allenast sins emellan utan äfven till en del med håligheterna uti ofvannämnde stora Tuberkel-deposition uti Om. Gastrohepaticum, hvarjemte å en af desamma märktes likaledes en mycket liten ruptur. — Bland anmärkningsvärda företeelser för öfrigt inom Bukcaviteten kunna nämnas: — Mesenterialkörtlarne voro mycket uppdrifna, — Vasa Mesenterica helt och hållet blodtoma, — Aorta abdominalis och Vena Cava inferior till en sträcka af några tum starkt sammanväxta och den sednare kärlstammens väggar dessutom ovanligt förtjockade; — hos Njurarne åter märktes, att de voro närmast inneslutne af ett fett- och cellväfs-stratum, så löst och med en inåt så glatt yta, att det hade utseende af en serös säck, — hvarjemte dessa organer, i synnerhet den venstra, innehöllo såväl hydatider som små tuberkelformationer. Hos Mjelten var ingenting särdeles abnormt. Så mycket som af Bukhålan's nervpartier och Plexus kunde undersökas, visade dessa ingenting från det normala afvikande. — Inom Bröscaviteten var Lungornes tillstånd det mäst i ögonen fallande: bägge dessa organer hade nämligen stora oregelbundna tuberkelmassor, till en del uti börjande uppmjukning, jemte tuberculös infiltration, och mera i de nedre än öfre loberne, hvarjemte den venstra Lungans nedre del var hepatiserad och purulent. — Hjer-

tats beskaffenhet visade ingen märkelig afvikelse. — Nervsystemets Central-partier företedde likaledes intet abnormt.

Den Epicris, hvilken i anledning af den nu korteligen framställda sjukdoms- och obductions-historien vore att uppgöra, torde, äfven med det bristfälliga hos Anamnesen af denna historia, kunna innehålla hvarjehanda icke oviktigt, rörande de Degenerativa bildnigarnes såväl pathogeni som andra förhållanden; men jag måste lemna sådana ifrån mitt närvarande syfte mera afledande betraktelser. Bland de viktigaste nekroskopiska föremålen förbigår jag nu likaledes t. ex. Rupturerne i Lefverns Peritonæum jemte extravasatet i Bukhålan, afvikelserne hos Njurarne m. m. äfvensom de stora Depositionerne af abnorm materie inom Bukhålan, hvilka jag icke kan tilldela någon annan character än den af formlösa, halfhårdnade, men och ställvis i upplösning stadda Tuberkelmassor: och åsidosättande allt detta, såsom dessutom ingenting nytt, anser jag mig nu böra dock med några ord upptaga den hit hörande tydliga Hæmorrhagien inom Lefverns parenchym och den dermed nära sammanhängande Encephaloidbildningen. — Det är bekant, att denna, likasom andra Pseudomorphoser, ännu äro till sin upprinnelse och natur ganska dunkla, och jag lemnar derhän hvad som i detta ämne blifvit så olika yttradt af flere utmärkta forskare; men i grund af hvad jag uti nu ifrågavarande Casus observerat, kan jag åtminstone icke fördölja den öfvertygelse, att Encephaloidformationen uti detta fall haft sin upprinnelse ur det parenchymatösa Blodextravasatet eller utgjorde en Transformation ifrån Blodets Fibrin. Ju mera jag nämligen

öfverväger beskaffenheten af den ofvannämnda Lefvertumörens innehåll, och den i massans continuitet märkbara gradvisa öfvergången ifrån Blod och dess fibrin till nämnde abnorma texturform, desto mera afgjord förefaller mig riktigheten af denna förmodan. Men jag vill ingalunda påstå, att Encephaloidformationen skall alltid och i alla organer uppkomma, i följd af en sådan parenchymatös blödning, ehuru detta synes mig vara sannolikt. Likväl kan jag icke underlåta att i detta afseende erinra, hvad ANDRAL *), enligt min tanka mycket ingeniöst, yttrar om Blodfibrinens betydelse i afseende på berörde Morphosers upprinnelse, att den nemligen utgör likasom det fruktsamma frö, hvarur många sådana sjukdomsprocessens producter utgå. En bestämd bekräftelse uppå detta hans ur erfarenheten abstraherade theorem, äfven med afseende på Encephaloidformationens uppkomst, synes mig den nu betraktade Casus afgifva: hvarjemte den ytterligare ådagalägger Materie-transformationernes stora pathogenetiska vikt.

2. Naturens sanitära bemödanden i några Chroniska Exanthemer.

Att uti sjukdomar, i hvilka det Protopathiska momentet, särdeles under Degenerationens form, är mycket öfvervägande och det enda väsendtliga, nödvändigt en Reaction ifrån det motsatta måste uppstå, om sjukdomen skall kunna gå till helse, är väl en obetviflad Iatreusiologisk grundsats. Ehuru denna Reaction, hvarmed Naturen så ofta och underbarligen hjälper sig sjelf,

*) Précis d'Anatomie pathologique. Tome I. p. 374 etc.

är uti kanske större delen af de Chroniska Degenerationerne, oaktadt det går till helse, oftast så omärkelig, att den synes vara ingen — då den likväl otvifvelaktigt med närmare använd uppmärksamhet alltid skall i helst någon mån igenfinnas, — så vet man ju, att den dock mången gång äfven i ganska stark och tydlig grad uppenbarar sig. De Chroniska sjukdomar, i hvilka jag här på Clinicum varit i tillfälle att i synnerhet observera dessa Reactions-bemödanden, äro Elephantiasis och Ecthyma; — uti dessa hafva desamma åtskilliga gånger visat sig, under formen af en genomgripande, egenartad Feberprocess, hvilken ingalunda varit omedelbart af sjelfva sjukdoms-behandlingen eller andra tillfälliga omständigheter framkallad, utan ur den regnerande Naturens inre frambrutit såsom en verkeligt depuratorisk act.

Hvad först Elephantiasis angår, så har af denna sjukdom egentligen blott E. nodosa (Tuberculosa) uti dessa delar af Finland förekommit, och visst icke så alldeles sällsynt. Hos de några exemplar af denna sjukdomsform, hvilka under min tid blifvit på Clinicum behandlade, har, då förbättring begynt infinna sig och såsom tecken dertill, en egen feberprocess inställt sig. Det utmärkande hos denna har varit: långvariga Prodomer, men ingen rask Insultus, och mindre bestämdt typisk gång, — en särdeles torka hos luftvägarne, utan någonting egentligen inflammatoriskt deri, och frampå sjukdomens höjd den vanliga heshetens öfvergång i Aphonie jemte mer eller mindre svår Asthma, — slutligen och i synnerhet en starkt utbildad Typhös skepnad, uttryckt såväl i Feberns helhet som ock i det

Sensoriela och Cerebrala lifvets functioner. Uti de händelser då en sådan Feber öfvergått i död (hvilket skett i två mycket utvecklade fall) har jag sett Laryngis och Tracheæ slemmembran mycket förtjockad, ställvis med knottrigheter, och uti ett af dem med Sphacelus i det förra organet, äfvensom i Tarmkanalen ulcerationer och derjemte hos Hjernan i hög grad det ofvannämnda förhållandet med en F. nervosa Torpida. — När tillfriskning ifrån en sådan Feber inträffat, har den tyvärr dock varit antingen ofullkomlig eller ock endast temporär, och sjukdomen har efter någon tid återkommit. — Beträffande de invertes medel, med hvilka sjukdomen blifvit behandlad, så hafva de varit förnämligast: Sublimat, Mur. Aurico-natricum och en gång Arsenik.

Den andra sjukdomsformen, der nämnde Reactionsfeber i synnerhet visat sig, har varit, såsom nämndes, Ecthyma. Särskildt i ett exemplar af E. Vulgare, hvilket i synnerhet utmärkte sig medelst en hög grad af Huddegeneration och det Chroniska exanthemets nya utbrytande hvar 4:de vecka, var denna feber stark, och erbjöd samma characteristiska Typhus-artade egenhet, som ofvanföre blifvit omtalad, med undantag af symptomerne hos Respirations-apparatet. Med den lyckligt öfvergående Febern försvann äfven helt och hållet sjelfva den primitiva sjukdomen och de stora Ulcerationerne läktes snart.

3. Något om Chloasma och medel deremot.

Ehuru ytterst få exemplar af detta Chroniska exanthem här förekommit — bland dem dock ett, utmärkt af mycken långvarighet och stora fläckar — skulle jag

likväl anse mig berättigad att uti denna sjukdom skilja emellan en mera fix, ihållande eller inrotad, och en, för att så säga, mera Volatil form eller varietet. Då den förra kan vara oafbrutet i månader och år, såsom fallet var med det nyssanfödda exemplaret, hos en qvinna i climacteriska åren, kan det sednare komma och gå, under förhanden varande disposition dertill, hvarpå de äfvenledes hit räknade maculösa Exanthemerne hos Gravidæ och Hystericæ visa prof. — Att de alla, men i synnerhet de af den förra Varieteten, ingalunda äro blott isolerade, lokalt begränsade Hudfel, såsom någre Författare säga, i likhet med Nævi, Ephelides o. dylikt, synes för tydligt, för att behöfva närmare bevis. — Beträffande det Therapeutiska får jag omnämna endast följande: då inre medel, och af sådana förnämligast Iod jemte Laxantier, verkat uti nämnde fall endast en mindre förbättring, så lyckades tillfriskningen deremot fullkomligt förmedelst Vesicatoriers applicerande på utslaget.

Bland märkvärdigare sjukdomsformer ur Degenerationernas klass, hvilka blifvit på Kliniska Institutet vårdade, torde dessutom förtjena helst omnämnas följande: — en Rupia proëminens af särdeles utbildning, annars mycket sällsynt här; — några få exemplar af Lepra vulgaris, alla ifrån södra Finland, om hvilkas Causalförhållanden jag likväl ingenting kunnat med bestämdhet utforska. Bland Carcinomata Ventriculi ett ofanteligt, som redan perforerat detta organs vägg. Det ansenliga antalet märkvärdigare Casus af Rhachitis, Scrophler, Arthritis m. m. dylikt förbi-går jag helt och hållet.

IV. ECCRISER.

De Sjukdomar ur denna klass, hvilka det Kliniska Institutets Annaler kunna uppvisa, hafva visserligen varit till mängden af casus ganska talrika, men i anseende till sin inre mångfald mindre rikhaltiga, obäräknadt det nedslående, som resultatet af deras behandling äfven här medfört. Hit höra förnämligast tvänne stora sjukdoms-familier: Tvinsoternes och, efter min ofvanföre uppgjorda Classification, Vattusoternes. Vi skola börja med dessa sednare, såsom på visst sätt utgörande en sjukdomsgrupp, hvilken gränsar intill den föregående klassen.

1. Om några Medel mot Hydrops i allmänhet.

Med förbigående af de mångfaldiga åtgärder och medel, den i denna sjukdom så högst viktiga Causalindicationen kan bjuda, vill jag nu endast fästa mig vid dem, hvilka höra till den s. k. Methodus hydragoga, förnämligast då denna åsyftar att genom stegrad Urinsecretion bortskaffa den abnorma vätskan. — Härvid får jag först i allmänhet anmärka, att jag tyckt mig finna, det en viss — om jag så får säga — moderation af de nämnda starkare i synnerhet Diuretiska medlens verkan är högst nödvändig, på det Organismens krafter icke alltför mycket måtte genom dem ansträngas: med andra ord — ju kraftigare medlet är, desto mera synes mig redan det kvantitativa af dess verkan fordra försigtighet, utan afseende på dess särskilda specifika kvalitetsförhållanden.

Detta är — för att nu med få ord uttala hvad jag

om några mäktigare, mest nya, s. k. Hydragoga tror mig hafva iakttagit — händelsen i synnerhet med Veratrinen. Jag har icke så alldeles sällan använt detta utomordentligen kraftiga medel, egentligen i Anasarca och Hydrops, — gjort det dels i form af salva, dels endermatiskt: och kan förnämligast derom yttra, att det, i alla händelser det nyttjats, åtminstone något, men mest i utomordentelig mon, tagit Urinsecretionen i anspråk, men derjemte på det högsta gripit an kroppskrafterne och, såsom det i ett vanligt talesätt heter, "sök" patienten. Detta erfor jag i synnerhet uti ett fall af mycket långt gången Ascites jemte allmän Anasarca hos en medelålders man af lymphatisk constitution, för hvilken jag ansåg medlet vara fullkomligen indicerad, och det användes inunctionsvis ganska måttligt: — här försvann väl, under nämnde åtgärd, den ansevärdiga vattenmängden inom 4 till 5 dagar, med betydligt ökad urinafgång; men härefter kvarblef ock en så hög grad af Emaciation och allmän kraftafstyning, att Patient icke mera kunde, oaktadt alla konstens bemödanden, räddas, utan ett par veckor derefter afled. Nekroskopien röjde ingen organisk lokalabnormitet af större betydelse. — Vidare är Murias Aurico-Natricum ett medel som äfven jag någon gång använt. Jag vågar visst icke, på grund af mina i det hela färre iakttagelser härom, fälla något fullt bestämdt omdöme om indicationerne för detta medels bruk i Hydrops; likväl, såsom mig vill synas, vore det på sitt ställe egentligen då en djupt gången Dyscrasi ligger till grund för Vattusoten, utan att något särskildt organ blifvit af Degeneration i högre grad angripet, och med än-

nu någon integritet hos kroppskrafterne. — Hvad de i sednaste tider recommenderade Iod-præparaterne angår, så har jag några gånger nyttjat Iodkali, endast i Hydrothorax, och med eller utan Digitalis. Ehuru jag icke heller för detta medel har kunnat fastställa för mig rätt säkra indicationer, så anser jag det i allmänhet vara ganska verksamt: i synnerhet uti ett fall af purulent Bröstvattusot visade det en synnerlig nytta till lättande af symptomerne och minskning af vätskan, såsom Auscultationen ådagalade, — ehuru det derjemte med Phthisis besvärade subjectet sedermera dog. — Slutligen ett par ord om Digitalis. Uti sednare tider har jag ej sällan använt detta medel, icke uti Infusion — såsom vanligast — utan i Decoct (likväl af en i allmänhet ringare saturationsgrad): och jag har funnit fullkomlig bekräftelse på Kopps erfarenhet, att nämnde medel uti denna eller Decoctform innehåller vida mera diuretisk kraft, än i någon annan.

2. *En långt gången Vattusot botad förnämligast genom en egen Naturkur.*

Att icke heller inom sjukdomens värld tvänne mäktige herrskare af olika lynne kunna fredligt lefva ihop inom samma rike, detta bevisas ytterligare af följande sjukdomshistoria. — En Torparhustru, mot sin medelålder, hade, i följd af en mycket svår barnsbörd och en dervid uppkommen häftig Metrorrhagies plötsliga hämmande, fallit i en svår Bukvattusot. Då Pat:n några veckor derefter intogs på Clinicum, befanns sjukdomen bestå icke allenast i en långt framskriden Buk- utan äfven en allaredan börjad Bröstvattusot, jemte

Anasarca, och total-characteren af denna sjukdom var — äfven i följd af fattigdom, vanskötsel och elände — svaghet uti hög grad, jemte någon flägt af Erethism. Den sjuka behandlades med både utvertes och invertes medel, som pröfvades vara för det individuella fallet tjenliga, bland hvilka sednare må nämnas såsom välgörande Digitatis och sedermera Arnica-infusion, hvarjemte diäten var mildt nutrierande. Innan kort minskades härigenom ock vattenmängden, äfvensom krafterne förbättrades; men detta förblef stationärt. Emedlertid fogade sig händelsen så, att Pat:n nödgades ligga i ett rum med några få Koppsjuka: och, otvifvelaktigt genom smitta ifrån dessa, begaf sig nu, att hon, efter trenne veckors vistelse på Sjukhuset, angreps af ett Koppexanthem, hvilket under fortgången visade sig vara Varioloider. I samma mon nu exanthemet utbildade sig försvunno ock raskt nog alla tecken till Vattusot, utan att derunder den Variolösa processen i någon måtto stördes. Väl förmärktes, efter inträdet af Stad. Exsiccationis, åter någon lindrigare fluctuation uti Bukhålan; men äfven denna lilla eftertrupp af den primitiva sjukdomen förjagades åter, då vid slutet af samma skifte metastatiska Furuncles och Abscesser på särskilda ställen af kroppen uppträdde — hvartill måhända, i någon mon, sjelfva behandlingen kan hafva medverkat. Patienten utskrefs slutligen fullständigt tillfrisknad. — Nog af: enhvar, som var i tillfälle att följa gången af denna sjukdom, kunde icke förbise den mäktiga och radikalt verkande revulsion, Kopporne utöfvade på Vattusoten, och derjemte icke underlåta att med vörndnad betrakta Naturens stora regenerativa kraft.

3. Åtskilligt hörande till den Tuberculösa Lung- sotens Therapi.

Denna bedröfliga sjukdom, i sin tysta sporadiska framfart mera mördande än hela Epidemier, har äfven på denna ort förekommit ganska ofta och allmänt. Att Behandlingen af densamma i allmänhet icke kunnat uppvisa några hugneliga resultater, detta måste tillskrifvas, utom sjukdomens constaterade obotlighet sedan den kommit till en viss höjd, äfven den omständigheten, att större delen Sjuke af denna art icke inkomma till kur, åtminstone på civila sjukhus, för än sjukdomen redan uppnått sitt sista stadium, eller åtminstone öfvergången dertill. — Innan jag går att speciellt något orda om åtskilliga medel emot den Tuberculösa Lung-
soten, vill jag först göra följande allmänna anmärkning. En stor svårighet har det synts mig vara vid behandlingen af denna sjukdom, att den merendels erbjuder på en gång flere särskilda utvecklings-epocher och stadier, de der åter hvar för sig kräfva åtgärder, hvilka icke sällan stå med de öfriga i strid. Då sålunda Tuberculosen kan uti samma Lungor finnas dels ännu uti sitt cruditets-tillstånd, dels redan complicerad med en Inflammation, dels slutligen öfvergången till en suppuratorisk eller ulcerativ process, så kan t. ex. en allvarssammare antiphlogistisk åtgärd, för ett af dessa tillstånd indicerad, icke vara lämplig för de öfriga. Men i sådana fall får den prævalerande characteren utgöra det som närmast bestämmer indicationen.

Beträffande nu det Speciela uti den ifrågavarande Therapien, så bör jag först nämna, att äfven jag fun-

nit det vara ytterst nödvändigt att använda Bloduttömningar, i synnerhet lokala, ofta repeterade, då den Inflammatoriska irritationen egt rum; men jag har tyckt derjemte, att i synnerhet längre fram inpå sjukdomen, ett nervöst moment ofta finnes till — någonting neuralgiskt — som ljuger en skepnad af Inflammation, och ingalunda kräfver bloduttömningar, med hvilka dock äfven den sjukes stora svaghetstillstånd bjuder att använda mycken varsamhet. När sådant kunnat förmodas, och sjukdomscharacteren varit tvifvelaktig, har jag med fördel begagnat mig af torra Kopphorn, dels på bröstet dels å aflägsnare delar: och dessa hafva dessutom äfven annars ofta visat sig vara, såsom revulso-rier, af mycken nytta. Bland inre medel mot ett sådant irritationstillstånd hafva Tart. antim., med Hyoscyamus, eller Digitalis med Nitrum, eller begge omvexlande, visat sig verksammast. — Tager man i betraktande den radicala indicationen, att omstämman den vegetativa verksamheten, eller minska och häfva den tuberculösa Dyscrasien, så får jag af de många hithörande medlen, bland hvilka äfven af mig åtskilliga nyare blifvit försökta, nu upptaga endast ett, nämligen Chlor-calcium: detta medel har jag några gånger, då inga trängande bi-indicationer egt rum, använt med mycken fördel, i förening med antingen A. Laurocerasi, Digitalis eller Hyoscyamus, och anser därför det förtjena att allmännare brukas än fallet synes vara. — Då Erethismen i Respirationsorganerne varit det prævalerande momentet, och t. ex. en svår hosta, smärtor m. berott deraf (ej af det Inflammatoriska), har min säkraste tillflykt varit till förnämligast trenne medel, antingen PARIS' sedativa mixtur (Conium, Hyoscyamus

m. m.), eller EBERS Morphin-piller (Acet. Morph., S. a. Ant., och Digitalis), någongång ock MAGENDIES sedativa Morphintinctur, eller GÜNTHERS Pulver (Chinin, Digitalis m. m.) — hvilka medel i många fall skaffat den Sjuke en önskad lindring. — En sådan sedativ verkan har mig syns äfven Blyet (Acetas plumbicum) utöfva, i synnerhet i förening med Digitalis, Lactucarium o. d. vanliga tillsatser; men mest har äfven jag funnit det vara verksamt emot långt gången Suppurationsprocess i Lungorne och deraf beroende affectioner; hvarföre jag ville kalla det egenteligen ett antisyppurativt medel. Emedan likväl Blyet någon gång, då dess bruk syns mig vara fullkomligen indicerad, icke befunnits gagna, om ej rakt skada, utan att jag kunnat finna någon grund dertill, så anser jag indicationerne för dess användande ännu behöfva mycken specialbestämning. — Är slutligen frågan att ensamt, eller i förening med andra åtgärder, stärka och tonisera hela Vegetationssphären, så hafva, bland de i detta afseende emot nämnde sjukdom otvifvelaktigt i främsta rummet stående Jernmedlen, endast Extr. Ferri pomati, Hydras ferricum och någon gång Chloret. Ferri blifvit af mig använda, och af dessa måste jag ge föföreträde åt det förstnämnda. Jag har nyttjat detta medel mest i sammansättning med Conium, och funnit detsamma, sålunda gifvet, ega en tillika både mildt stärkande och sedativ kraft i ganska hög grad.

4. *En Gangræna Pulmonum circumscripta.*

Utan att nu upptaga rummet med något redogörande, hvarföre jag förer den så benämnda sjukdoms-

formen till denna klass, går jag genast till mitt ämne. — Den hithörande sjukdomshistorien är i största kortet följande: — En arbetskarl, Borgardräng, kring 40 år gammal och af venös constitution, hade en höst, efter förkylningar och dryckenskap, begynt plågas af hosta och bröstsmärtor jemte småningom tilltagande mattet, tills han efter $2\frac{1}{2}$ veckors förlopp nödgades söka hjälp uppå Clinicum. Vid Pats inträde uppenbarade sig sjukdomen tydligen såsom en Pleuropneumonie på högra sidan; men, ehuru Inflammationens lokalsymptomer icke voro af alltför stor intensitet, var det hela dock modifieradt af någonting adynamiskt, som äfven öfverensstämde med hans smutsbleka cachectiska habitus, hvarjemte andedräkten hade en egen urinös lukt. Så mycket detta tillstånd kunde pröfvas medgifva, blefvo Bloduttömningar, både universala och lokala, anställda, äfvensom andra in- och utvertes medel använda: det inflammatoriska lidandet gaf sig ock derigenom till det mesta, och Respirationen blef tämmeligen fri. Men med allt detta försämrades tillståndet i det hela: svagheten tilltog allt mer och mer uti alla lifsfunctiöner, äfvenså collapsus uti ansigtet, hostan qvarblef tät och smärtande, den expirerade luften röjde allt tydligare en frän, skarp lukt, likasom af ruttnande urin, de ymniga sputa blefvo alltmera mörkgulgrå färgade och illaluktande, — hvarvid Auscultationen dock röjde ett tämmeligen normalt Respirationsljud äfven i högra Lungan, utom på en trakt lägre ned (Reg. inframammaria, åt sidan), der det ej hördes något, och Percussionen ljöd matt. Snart blef hostan både smärtsammare och tätare, visande sig i svåra paroxysmer, vid hvilka merendels upphostades i större eller mindre mängd ett mörkt,

klumpigt, högst cadaveröst stinkande blod, hvarigenom luften i hela rummet förskämdes. De under sådana förhållanden begagnade medlen voro först Salmiak, Digitalis, Campher, Ipecacuanha m. m., men utan någon nytta: och när, uppå detta sätt blodafgången blef för lifvet vådlig, tillgreps slutligen El. acid. Halleri, oakadt den skarpa hostan. Deraf minskades visserligen Hæmorrhogien, men det öfriga förblef sig likt, — tills Pat:n begynte nyttja derjemte en Infusion på Flor. Arnice jemte Enula: och först ifrån denna tid tog sjukdomen den gynsamma vändning, att Pat:n få veckor derefter kunde i det närmaste återställd utskrifvas.

Man kunde nu väl af flere skäl fråga: var detta sjukdomsfall verkligen en Gangræna Pulmonum? — Jag vet nog, att olika meningar herrska om Lunggangrænens diagnos, causalförhållanden och botlighet. Min öfvertygelse är, att jag här haft att göra med den form af denna sjukdom, som LAENNEC skildrat under namn af *G. Pulmonum circumscripta*, ehuru jag väl tror, att uti detta exemplar Mortificationsprocessen ännu icke hunnit uppnå särdeles stor utbredning: och jag lemna för öfrigt derhän, huruvida — enligt nyssnämnde Läkares utsago — Pulmonalgangrænen mest af sig själf, primitivt uppkommer, utan föregången Inflammation, eller icke, — åtminstone var detta ej nu fallet. Det säkra är, att detta sjukdomsexemplar var i hög grad vådligt — åtminstone var en egen Colliquationsprocess i Lungorne, med öfvergång till Gangræn: — och påtagligt var det äfven, att Arnican, i förening med det Hallerska sura Elixiret, här hade en radikal verkan. — Beträffande andedrägtens ofvannämnde skarpa, tyd-

liga urinlukt, så bör jag i förbigående nämna, att jag iakttagit detta phænomen äfven i några andra fall af vådligare Bröstsjukdomar och Febrar, alltid under betydligt förminskad urinafsöndring, utan att jag kunnat efterspana någon semiotisk betydelse af detta Lungperspirationens, såsom mig synes, tydliga vicarierande för den dermed physiologiskt så närbeslägtade urinsecretionen.

Bland andra viktigare omständigheter, hörande till denna sjukdomsklass kunna förtjena omnämnas följande. — Af den s. k. Morbus Brightii har uti min Kliniska sphær förekommit veterligen blott ett enda till hög grad utbildadt exemplar, nämligen hos en medelålders man, med Lungsot jemte Ascites och Anasarca, hvarvid urinen några få minuter efter aflåtandet, i vanlig rumtemperatur och utan några kemiskt reagerande ämnens tillsats, coagulerades uti kärlet till en consistans af en tunnare gelé. — Jag har någon gång uti Diarrheer, äfven symptomatiska, t. ex. i Phthisis, använt Tanninen, och kan i allmänhet bekräfta dess bepröfede goda verkan i vissa fall. — Några märkliga Intestinal-pneumatoser hafva äfven funnits, och flere svåra fall af Phthisis Laryngo-trachealis, om hvilken sjukdom kanske framdeles något mera.

V. NEUROSER.

Egentliga Nervsjukdomar har jag anledning att tro uti Finland förekomma till ett i allmänhet mindre antal än i många andra länder. Att likväl under de sistförflutna åren åtskilligt anmärkningsvärdt äfven ur

denna mångformiga sjukdomsklass företett sig på vårt Clinicum, är naturligt; men jag inskränker mig beträffande allt detta till mest några få allmänna bestämningar.

1. *Strödda Anmärkningar om Tremor Artuum universalis.*

Den sjukdom, som vanligen blifvit så benämnd, synes mig vara både i pathologiskt och therapeutiskt afseende förtjent af vida mera uppmärksamhet, än man egnat densamma: nämligen, såsom känt är, hafva ytterst få Nosographer upptagit den i sina systemer som en egen form, utan antingen helt och hållet förbigått densamma eller ock sammanfört den med Chorea S:ti Viti. Likväl skulle jag, i grund af de observationer af berörde sjukdom jag haft tillfälle att här göra — i synnerhet å tvänne till en hög grad utvecklade exemplar deraf — anse att densamma, inom de convulsiva sjukdomarnes släkte, utgör en ganska bestämd och vigtig, äfvensom ingalunda så alldeles sällan förekommande, special form.

I afseende på det Diagnostiska momentet får jag först och främst erinra, att jag finner en specifik skillnad ega rum emellan ifrågavarande Tremor och Chorea, oaktadt begges skenbara likhet såsom rent Convulsiva sjukdomar; ty den förre saknar helt och hållet den sednares yttre skepnad och characteristiska gesticulationsspel, saknar dess vid en viss evolutionsålder bundna afgjort konstaterade disposition eller anlag, äfvensom dess i allmänhet taget mera typiska, pa-

roxysmvis sig företeende form. Vidare tror jag det vara af väsendtlig nödvändighet, att inom sjelfva detta species, Tremor, skilja emellan en idiopatisk, essential form och de öfriga, som uppställas t. ex. af J. FRANK; emedan den förra ganska tydeligen utgör ett eget nervlidande på sjelfständig grund inom Ryggmärgen, utan att af någon Spinalinflammation vara ett symptom, — och de sednare deremot äro sympathiska affectioner af sjukdomar uti andra organer och af annan beskaffenhet. — Hvad vidare de Aetiologiska förhållandena af Tremor artuum beträffar, så bevisar det ena af de ofvannämnda svåra, idiopathiska fallen, att denna sjukdom kan, utan någon märkbar disposition dertill eller några föregångna försvagande inflytelser, uppkomma. Nämligen, en Bondhustru, af en ingalunda svag kroppsconstitution, ungefär 39 år gammal, — hvilken städse åtnjutit en god helse, och med raskhet deltagit i de vanliga visst icke förvekligande bondgöromålen, — insjukliga visst icke förvekligande bondgöromålen, — insjuknade en natt, helt plötsligt och utan någon känd anledning, med allmän våldsamt Tonisk kramp, i fem tätt på hvarandra följande paroxysmer, under hvilka fullkomlig sinnesredighet och sans, ja, knappt någon affection af Hjernan, egde rum. Men när dessa hade upphört, inträdde redan om morgonen samma allmänna darrning och i högre grad, i synnerhet vid volontära rörelser, den våldsamma skakning, som sedermera utan vidare uppehåll än under sömnen i månader plågat henne, och uti hvilket sjukdomens utbildade tillstånd, utan någon slags Spinalirritation, hon intogs till behandling. — Att hvarjehanda sjukdomar befunnits consecutivt framkalla Tremor artuum, är bekant; likväl torde följande causalitet af denna art förtjena att omnämnas,

helst det hithörande fallet äfven annars har sina egenheter. En Tjenstepiga ifrån landet, ursprungligen frisk, hade ifrån sitt 23:dje år anfallits regelmässigt hvarje vår af en Frossa, hvars paroxysmer varit utmärkta af en ovanligt stark skakning, i synnerhet af hufvudet, och som vid sommarens början upphörde. Den 9:de våren uteblef Frossan, utan några medicinska åtgärder; men i stället inställde sig en dag i följande October månad helt plötsligen en mycket häftig Neuralgi uti pannan och Occiput, jemte skakning af hela kroppen: och ifrån den dagen uppträdde den förra affectionen alltid om eftermiddagen, den sednare varade oafbrutet, ehuru med olika intensitet, och intermitterade af sig sjelft, oberoende af Neuralgien, merendels efter några veckor på obestämd tid, — under hvilket förhållande Pat:n inträdde på Sjukhuset.

Prognosen har jag uti nämnda idiopathiska fall af denna sjukdom funnit vara i högsta grad menlig; ty, utan den ringaste förbättring, trotsade den alla deremot använda åtgärder. Det Therapeutiska tillhörde dels Nervina af hvarjehanda art, förnämligast Castoreum, Moschus, Liqvor C. C., äfvensom mineralisk Magnetism (af stark intensitet), — dels Narcotica, såsom Strammonium, Belladonna, Strychnin och Veratrin (äfven invertes) — dels äfven Alterantia, i synnerhet Kopparsalmiak och Nitras argenticum. Laxantia hade en tvetydig verkan på sjukdomens väsendtliga förhållande; Bloduttömningar, nämligen lokala (om Venæsectioner kunde icke bli fråga), i bägge fallen en skadlig.

2. Om några verksamma yttre medel emot Paralyti och andra Neuroser.

Jag kan vid detta tillfälle icke underlåta att något omnämna hvad jag erfarit om vissa yttre medels och åtgäders användande i Nervsjukdomar, tjente detta ock ej till annat, än bekräftelse på hvad redan i detta afseende är känt.

För det första om Moxabränning. Äfven jag har flerfaldt begagnadt detta medel, icke allenast emot Paralyti och envis Neuralgi, utan äfven emot Chroniska Inflammationer, gammal Rheumatism m. m. och alltid försport eminent verkan deraf. Vaga smärtsamma affectioner af Extremiteterne i allmänhet, icke endast Paralytiska, har jag funnit oftast ha sin rot i Spinalpartierne; och då ingenting contraindicerat Moxabränning, har den alltid blifvit af mig uti sådana sjukdomsfall med fördel använd på eller nära intill någon punkt af denna Menniskoorganismens Axis. När Moxan i sådana fall snarare skadat än gagnat, har det nästan varit som ett criterium på tillvaron af en organisk abnormitet, såsom sjukdomssymptomernes inre grund. — De arter Moxa, jag numera dessa sednaste år endast använt, äro tvänne: den ena GRAEFES bekanta Oblat-moxa, hvilken jag funnit vara mycket verksamt, och som derjemte på det högsta recommenderar sig genom sin lätta, enkla användbarhet, — den andra är JACOBSONS likaledes kända Chrom-moxa, hvaraf denne utmärkte man hade godheten att här om året tillsända mig ett förråd, och hvilken jag har funnit vara förträffelig, såväl i anseende dertill, att äfven den är lätt

anbragt som ock, att dess särdeles intensiva, jemna helta ej för hastigt, utan med en viss modererad progression, intränger och afficierar.

Det andra yttre medlet jag ville omtala, är Galvano-Acupuncturen. Jag förbigår helt och hållet mina försök med Galvanism och Acupunctur hvar för sig, och håller mig nu endast vid dessa begges förning. — Bland alla rent dynamiskt verkande medel inom den kroppsliga världen känner jag intet, hvilket så direct och omedelbart förmår uppskaka domnade lifskrafter, som Galvano-Acupuncturen eller, kanske rättare, Galvanismen använd medelst Acupunctur: hvarföre jag anser detta mäktiga och dock så lätt användbara medel förtjena ett oftare bruk i Medicinsk praktik än jag tror sådant ske. Jag har begagnat mig af det samma nästan endast emot Paralyti uti dess hvarjehanda lokalisationer, såväl af Apoplektisk som annan primitiv grund: och då medlet icke varit contraindiceradt af sannolikt förhanden varande inflammatoriska, degenerativa eller andra momenter, har dess sanitära verkan alltid varit att med säkerhet både snart och kraftigt påräkna. Med afseende på Spinalmärgens stora betydelse uti alla de nu ifrågavarande affectionerne, har jag emot sådana alltid anbragt den ena nålen någonstads i Spinaltrakten, den andra åter i det paralyserade periphereiska partiet: och jag har behöft af vanligt stora Galvaniska plåtpar ytterst få (t. ex, 15 å 10, ja 5 å 3) för att åstadkomma en ganska stark, t. o. m. våldsam effect. Huruvida det är uti verkningarne någon skilnad mellan endera Galvaniska polens förbindelse med centralpartierne och den andra motsattes, och om någon-

dera pol företrädesvis afficierar dessa partier, har jag icke kunnat utforska, men har anledning att förmoda en sådan. Hvad jag åter med bestämdhet sett, och som äfven bl. a. STOKES erfarit, är, att den med Galvaniska stapelns positiva pol förbundna nålen under kraftens inverkan af sig sjelf intränger djupare i kroppen, och sedermera endast med svårighet kan uttryckas, emedan den så hårdt häftar vid i synnerhet fibrösa texturer, att fibriller af sådana (t. ex. af Aponeuroser) ofta följa med, och nålen derefter alltid känns skroflig. Ännu bör jag tillägga en omständighet. Då de indrifna nålarna och Galvaniska stapeln blifvit satta i förbindelse med hvarandra förmedelst keder, och dessa varit väl blanka (rost- eller ergfria), har den Galvaniska kraften betydligt starkare röjt sig genom och under skakning af dessa ledningsredskap, än annars. — Äfven Magneto-Electricitet har jag i några för detta Agens egnade fall i sednaste tider använt, medelst en Kliniska inrättningen tillhörig ganska stark apparat hertill. Jag har väl icke funnit denna kraft i något hänseende till sina verkningar skild ifrån den vanliga, genom friction framkallade Electriciteten; men visserligen synes mig dess godtyckligt protraherade, likformigt skakande inverkan i vissa fall vara framför den sednarens vanliga stötar gägnelig.

Slutligen några ord om Gymnastiks användning på vårt Clinicum. De sjukdomsförhållanden, i hvilka jag egentligen begagnat detta ypperliga, lefvande helso-medel, hafva varit inrotade Rheumatism, Dyspepsi, m. m., och i synnerhet uti den i Convalescens efter svåra Febrar ofta kvarblifna svagheten, äfvensom i pa-

ralysi hos Extremiteterne, då denna icke rotat sig uti Spinalmärgen. I alla sådana fall har s. k. passiv Gymnastik, med förnämligast Massering, Strykning, Hackning o. d. haft en synbart välgörande inflytelse: — och jag anser derföre, i förbigående att säga, det icke vara utan sin stora nytta, att vid hvarje större sjukhus en Gymnasiast vore anställd.

3. *Märkvärdiga abnormiteter i Hjernan af en paralytisk Epileptica.*

En Torpardotter hade, utan någon känd anledning, allt ifrån $1\frac{1}{2}$ års ålder lidit af en ofullkomligare art Epilepsi, tills hon, vid pass 13 år gammal, en höstdag under bar himmel, och utan några prodomer, träffades af ett slaganfall, bestående deri, att hon helt plötsligt störtades till marken, likasom af ett åskslag, och dervid ej förlorade sansningen, men strax kände sig fullkomligen lam i hela högra sidan, med äfven betydligt minskad känsel. Detta anfall åtföljdes för öfrigt af inga andra symptom, än ofta påkommande convulsioner i samma förlamade sida jemte mycken kraftlöshet. Så intogs hon på Clinicum tre veckor efter slaget: och, utom nämnde Paralysi, var det characteristiska i hennes tillstånd en utomordentlig kraftnedstämning, eller nästan snarare stagnation, — t. ex. en ytterst svag puls, af 40 till 38 slag i minuten, långsam omärkelig andedrägt, försvårad deglutition, tröga excretioner, mōdosamt hviskande tal o. s. v.; men med allt detta full sinnesredighet, hvilken hon äfven städse tillförene haft, utan någon märkbar alienation i det psychiska. Inom få dagar inträffade döden. — Nekroskopien visade: i

Ryggmärgshålan ymnigt blodigt exsudat med stora blodcoagula, utanför den något blodinjicerade Dura mater, men äfven Medullarpartiet ställvis starkt blodpunkteradt, med ovanligt uppdrifna Vasa: — äfven de superficiala Cerebral-vasa något fyllda, — den venstra Ventrículus lateralis helt och hållet oblittererad, till en del så fullkomligt, att intet spår deraf kunde synas, — i den ungefärliga midten af dess plats en oval Abscess af ett större dufäggs storlek, innehållande ett tjockt smutsgrågult Var, och invändigt beklädd med en särdeles tjock, mjuk och ljusgrå membran, hvars inre yta vid närmare betraktande befanns bestå af ett groft, oregelbundet, flockigt ludd, som visst icke egentligen liknade vissa Mucösa membraners Villi, men väl kunde anses för en antydning deraf. I det öfriga af kroppen ingenting abnormt af större betydighet. — Med åsidosättande af alla epicritiska betraktelser öfver denna casus, får jag nu endast anmärka: att det slaganfall, hvaraf Pat:n, såsom nämndes, helt plötsligen blef träffad, otvifvelaktigt var en Apoplexia spinalis, — att den starkt individualiserade Abscessen, hvars upprinnelseorsak må lemnas derhän, högst sannolikt varit mångårig, om icke till och med ifrån den Epileptiska sjukdomens första början, och slutligen, att den och Ventrikelobliterationen ytterligare bekräfta den erfarenheten, att det psychiska lifvet kan bibehålla sig vid vanlig normal gång äfven med stora organiska abnormiteter i den ena Cerebral-hemisphären, endast den andra är vid integritet.

Äfven ur Neurosernes klass anser jag mig böra

ännu omnämna ett och annat anmärkningsvärdt: — En mycket stark och långvarig Abdominalpulsation blef slutligen botad medelst lokala bloduttömningar och Digitalis. — Emot Chorea S:ti Viti hafva mig synts vara tjenligast företrädesvis repeterade Laxantia, enligt HAMILTON. — Några få exemplar hafva företedt sig äfven af Tetanus, deribland ock botade, i synnerhet en mycket svår T. Rheumaticus. — I Neuralgier slutligen har äfven jag funnit Veratrinen, helst i form af salva, vara synnerligen välgörande.

VI. VESANIER.

Ur denna sjukdomsklass har jag blott föga att anföra. Antalet af Sinnessvaga har för hela den ifrågasvarande tiden varit alltför ringa till några viktigare observationers samlande, emedan i det Kliniska Institutets ändamål icke ingått sådana Sjukas vård, detsamma derföre icke heller varit derefter inrättadt, och äfven sedan det, genom föreningen med ett Läne-Lazarett, fick sig ålagdt anställandet af de s. k. Observationskurerna, skedde dessa dock ej ofta. Alltså blott följande uti detta ämne.

1. Åtskilligt hithörande i allmänhet.

Af nyssnämnde skäl kan det icke bli fråga om att ifrån denna sjukvårdsanstalt lemna några Statistiska underrättelser om Vansinnighetens förhållanden ens uppå dessa trakter; på sin höjd kunna data härifrån utgöra bidrag till någon framställning uti detta afseende ifrån hela Finland. Jag vill här endast nämna, att,

enligt totalantalet af fall, ifrån dessa år, uti hvarje af de 4 vanligen antagna cardinalformerne af Vesanien, dessa former följt uti denna ordning: Melancholia (hvar af det största antal funnits), Moria, Fatuitas och Mania. — Hvad Causaliteten angår, så har jag — åtminstone dessa sednare tider — tyckt mig förmärka, att psychiska orsaker (moralisk depravation m. m.) varit de öfvervägande, och bland de kroppsliga momenterna mest Sexual-aberrationer och oordningar i Abdominalsphæren. — I Therapeutiskt afseende anser jag mig böra främst omnämna, att jag haft erfarenhet om nödvändigheten att uti Maniens behandling moderera de antiphlogistiska åtgärderne, så vidt det angår de så vanligen häremot använda Bloduttömningarne, emedan denna form af Vesani så ofta är en till Cris ledande, således välgörande reactionsprocess, hvilken väl bör hejdas, men ej förqvävas: och jag anser det derföre vara högst sannolikt, att mången ohjelpig Fatuitet har, i synnerhet hos allmogen, genom en sådan öfverdrift af antiphlogós uppkommit. Bland medicamenter hafva för öfrigt, i min ringa erfarenhets-sphær, Tart. Antimonialis i större doses in- eller utvertes anbragt, äfvensom Gratiola, med eller utan det förenämnde, i de fleste händelser i allmänhet (utom de af Fatuitet) varit af den kraftigaste verkan. Att den så högst viktiga psychiska diäten och behandlingen endast högst ofullkomligt kunnat på vårt Clinicum utföras, är klart.

2. Medel mot Delirium Tremens.

Med åsidosättande af all redogörelse, hvarföre jag, lika med några få andra, förer denna sjukdom till Ve-

saniernes klass, får jag först, i förbigående, anföra det factum, att Delirium tremens här förekommit mera liksom flockvis, efter större eller mindre intervaller, men att den ifrån och med 1833 ända till och med 1839 varit med hvarje år öfverhufvud i tilltagande, i afseende på antalet af sjukdomsfall; men att deremot 1840 (och, såsom det vill synas äfven nu 1841) erbjuda härutinnan ett starkt aftagande, ända till ungefär blott $\frac{1}{4}$ af det nyss förut inträffade maximum. — Hvad nu egentligen Behandlingen af Delirium tremens vidkommer, så öfverensstämmer jag fullkomligen med dem, hvilka afstyrka Bloduttömningar, äfven lokala, emot denna sjukdom, då den uppträder i sin rena gestalt, utan complication med ett inflammatoriskt lidande: jag har bestämd erfarenhet, att dessa åtgärder äro, uti sådana fall, skadliga, ja, rent af vådliga. De inre medel, som jag med framgång använt uti sagde affection, äro efter omständigheterna egentligen dessa tre: Tart. antimonalis med Tinct. Opii, eller LOCHERS bekanta Campher-mixtur, eller en starkare infusion på Digitalis, enligt CLESS' method, hvilken sistnämnda äfven jag funnit vara utmärkt gänelig, utan att derföre vilja utesluta de tvänne förstnämnda medlens bruk.

II.

Om en

Raphani-farsot i Finland

åren

1840 och 1841,

af

CARL von HAARTMAN.

Ända till alldrasednaste tider synes det som Raphani (Dragsjuka) icke varit observerad i Finland, alldraminst såsom en folksjukdom; ty hvarken Läkares officiella berättelser till Medicinal-Styrelsen omnämna någonsin denna besynnerliga sjukdom, hvilken dock, om den existerat, omöjligen kunnat undgå att blifva bemärkt; ej heller har någon af fordna eller nu befintliga Läkare inom landet i enskild väg omförmält den. Men 1840 års sommars ovanliga väta och låga temperatur förmådde äfven hos oss framkalla de elementer, hvilka erfordrades för att denna sjukdomsform skulle kunna framträda. Den första Rapport, som till Medicinal-Styrelsen inkom om Dragsjukan nämnde år, var ifrån Provincial-Läkaren i Sordavala och daterad den 10 November 1840; men samtidigt med den ankommo snart dylika rapporter ifrån Provincial-Läkarene uti Nyslott och Karelen: och i början af år 1841 inlupo småningom berättelser om samma sjukdom äfven ifrån Provincial-Läkarene i Kexholm, Kuopio, Willmanstrand, Heinola och Uleåborg.

Under dels häftigare dels mildare form framträdde den alltid såsom ett bestämdt lidande i så väl cerebro-spinala som gangliösa nervsystemet — ifrån en lindrig tyngd i hufvudet eller svaga formicationer och spänningar uti extremiteternes muskler eller en ökad peristaltisk rörelse i tarmkanalen med åtföljande tätare stolgångar, till fullkomlig fatuitet eller dels toniska dels cloniska spasmer eller ock våldsamma kräkningar och spasmodiska uttömningar af tarmkanalen.

Vanligen inställde sig i några dagar, såsom prodromer till sjukdomen, tyngd i hufvudet och trötthet i alla leder samt stegrad olust till arbete och sysselsättning, men tillika en oro som icke tillät den sjuke att ligga stilla, och hvilken hufvudsakligast härrörde ifrån ett qual eller en ångest under bröstet, som åtföljdes af smärta vid tryckning å bröstgropen, samt dermed ofta förenad antingen stark hunger eller ock olust för föda, med förstoppning. Icke sällan var en lindrig diarrhée med en allmän trötthet och olust det förebådande tecknet: och i flere fall kom sjukdomen icke längre samt helsan återvände, ehuru vanligen särdeles långsamt; men ofta föregicks sjukdomen egentligen icke af några prodromer, utan utbröt genast med full styrka. Såsom närmaste förebudet till krampanfallen inställde sig icke sällan en darrning i alla leder samt formicationer.

När sjukdomen en gång utvecklat sig, påkommo periodiska convulsiva anfall, liknande fallandesot eller toniska spasmer, med kortare eller längre, från en half timmas till tio och ända till tjugufyra

timmars varaktighet, hvarefter en allmän trötthet, värk i alla leder, dusighet i hufvudet, en slocknad blick och någon oredighet återstod. Pulsen var obetydligt accelererad under sjelfva anfallet, men liten och spänd (trådlik): efteråt jagades den ofta nog till 85 å 100 slag, utan att egentliga febertecken visade sig. Ansigtet var ibland rött och uppdrifvet, ibland blekt. Tungan var sällan belaggd, men alltid blek och slapp (bred) samt darrande då den utsträcktes, och i de flesta fall onaturligt kall (såsom i Choleran): i synnerhet var detta fallet då, såsom ofta hände, det spasmodiska visade sig i tarmkanalens stegrade rörelser med starka uttömningar och ett ökadt qual i cardialtrakten. Efterhand — dock utan någon gifven typ — ofta 5 å 6 gånger om dagen, med en eller två dagars uppehåll, ofta hvar dag, på bestämd tid och då mest om morgonen — återvände paroxysmerne. De spasmodiska rörelserna eller den stelhet som visade sig i alla muskler ökades och spridde sig till hela kroppen på en gång, ibland med extension, en annan gång med contraction. Hos en patient såg jag händer och armar flecterade så att all circulation derigenom var nästan hämmad och framarmen rödblå samt kall, såsom färdig att falla i brand, hvarjemte naglarne voro intryckte djupt inuti handens kött. Hos en annan voro alla muskler så jemnt spända, att kroppen utgjorde en fullkomlig staty, som ställd eller laggd i hvilken ställning som helst bibehöll densamma oförändrad, och uti hvilken icke den minsta rörelse kunde åstadkommas af patienten sjelf ej heller af någon fremmande utan fara för fractur. Spänningen påkom oftast öfver hela muskelsystemet på en gång, men icke sällan öfvergick den

från en del af kroppen till en annan, med förslappning i den förra, och ofta nog steg den reguliert från fötterne uppåt till buken, med stark spänning i bukmusklerna och våldsamt arbete i tarmkanalen, sedan till bröstkorgen med svår andtäppa, så i öfre extremiteterne och sist i hufvudet, då ansigtsmusklerna syntes besynnerligt spända, ögonen stela och tungan samt talorganen voro orörlige. Vanligen åtföljdes dessa anfall af någon yrsla, som besynnerligt nog icke påkom, då sjukdomen i gifven ordning steg upp från fötterna, innan spasmen hunnit till hufvudet. Kräkningar och diarrhée åtföljde ofta dessa anfall och osvikelig var smärtan och oron under bröstet. En yrsel, ofta fullkomlig moria, qvarblef hos många efter de egentliga krampanfallen — då icke sällan ett ord eller en kort mening oupphörligen upprepades: t. ex. "dricka! dricka!", utan att erbjuden dryck af honom begagnades, eller "hvar mitt hem?" "hvar mitt hem?", fastän han var hemma, eller en idé i flera veckor ensamt sysselsatte den sjuke. Ju längre och häftigare sjukdomen fortfor, desto finare och spändare blef pulsen. Med mellanskof af någon lindring i plågor ökades kraftlösheten mer och mer, lamhet, döfhet, blindhet, imbecillitas animi med flera symptom af slocknande lifskraft inställde sig och slutligen inträdde döden, antingen under en kramp eller såsom följd af fullkomlig uttömning af all reaction, och decursen af sjukdomen varierade ifrån 48 timmar till 6 å 8 veckor. Öfvergick sjukdomen till bättring, var denna decurs ännu långsammare och reconvalescensen kunde då räcka i flere månader. Ännu finnas de som, således på andra året, befinna sig svaga, oförmögna till arbete och besvärade af högst förstörd digestion, liksom

de paralytiska affectionerna, af hvilka de sjuka hem-söktes, småningom försvunno hos de flesta; men hos mången förblifvit permanenta, under form af tassighet, döfhet, lamhet i halfva kroppen eller någon enskild lem, liksom för flere en utvecklad epilepsie eller andra krampanfall qvarblifvit såsom följder af sjukdomen. I sin mildare form inskränkte den sig ofta till qvalet, hvilket dock i och för sig icke sällan var den odrägligaste plåga, som då och då förmådde den sjuka till alldeles ursinniga företag, såsom att under detta qual krypa in uti en nyss eldad bakugn, eller med en knif söka till att öppna epigastrium o. s. v.; eller till täta afföringar, någongång till endast en allmän svaghet, som ofta med en hvarannandags typ exaspererade, och då var förenad med ett alldeles nedstämdt sinne och en obegriplig liknöjdhet eller ock med en förnöjsamhet, som närmade sig till samma liknöjdhet. Hos kvinnor tycktes sjukdomen besynnerligt nog icke hafva någon verkan på catamenierne och abortus visade sig icke under den oftare än annars; men i öfrigt tycktes hela generationssystemets functioner slocknade under den ofta långvariga sjukdomen. En viss domning och stickningar i lederne (ofta formicationer) jemte allmän mattighet utgjorde under convalescensen vanliga phänomen. I Nurmis visade sig en betydlig affjellning af huden under tillfrisknandet. Anlag för sjukdomen kunde man icke egentligen säga att hos vissa individer förefanns, och i afseende å kön och ålder visade sig ingen skillnad, utan angrep sjukdomen så väl kvinnor som karlar och så dibarnet som gubben och den raske var därför icke mera fredad än sjuklingen. Att fullvexta kvinnor

för den voro mest utsatta, härledde sig icke af en större susceptibilitet hos dessa för sjukdomen, utan såsom följd af en lättare tillgång till den föda, som förnämligast, kanske ensamt, förorsakade den. Om alldeles nyss födda barn angripits af sjukdomen, är svårt att säga, men flere barn 5 månader gamla såg jag angripna af dylika spasmer som deras mödrar.

Auctorer hafva indelat Raphanien i acut eller febril och chronisk; men vid den epidemie, hvars beskrifning jag försökt, passar denna indelning icke. I afseende å tiden för sjukdomens duration kunde den visst hos den ene kallas acut, då döden inträffade inom 48 timmar, och hos den andra chronisk, då den fortfor i flere månader; men febril var den egentligt aldrig, om dermed menas, att jemte de egentliga sjukdomsphenomenerna en feber förenade sig; ty pulsens stundom ökade hastighet var dels så obetydlig, dels ensamt en följd af de cloniska rörelserne, men aldrig såsom en af sjukdomens inre väsende uppväckt stegring i åder-systemet, och andra tecken till feber förefunnos nästan alldeles icke. Vid den, såsom ofta vid andra lidanden äro uttrycken acut och chronisk alldeles obestämda och att, såsom HAASE, vilja till famillen febersjukdomar föra Raphanien, torde i alla fall vara orimligt. Att dock den nu beskrifna sjukdomen var en verkelig Raphania, är utom allt tvifvel, fastän den saknade icke blott många af de egenheter, som utmärkt denna sjukdom, då den som farsot framträdde på andra ställen, utan äfven sjelfva det symptom, som åt densamma gifvit det tyska namnet (Kriebelkrankheit), eller den besvärliga krypningen uti muskler och hud, hvilken vis-

serligen icke hörde till de constanta phænomenerne, utan snarare var ganska sällsynt.

Sjukdomens närmaste orsak måste sökas i en abnorm verksamhet uti nervsystemet, men hvaruti denna bestod, är lika oförklarligt som nervernas normala verksamhet är det. Och hvem har väl gittat tillfredsställelse förklara den så kallade nervverksamheten i dess så normala som innormala förrättningar? Huru dödar blåsyran, applicerad nästan på hvilket ställe som helst af i synnerhet kroppens inre yta? Ingen inflammation af neurilemet, ingen rubbning af nervsubstancen, ingen organisk förändring hinner föregå i nerverne, innan döden slutat hela organismens existens: — hvilken action och hvilken reaction föregick detta slut? — derpå kan intet svar gifvas, som förståndet gillar, — så ock om närmaste orsaken till Raphaniens så underbara nervphenomen.

Den enda obduction, som blef hos oss verkställd på af Raphanie döda, ådagalade endast, såsom det frapantaste phænomen, en betydlig blodtomhet *).

Af tillfälliga orsaker till sjukdomen skulle jag endast vilja medgifva en enda, nämligen den mängd svarta korn, som fanns uti den år 1840 skördade säden, dock så att den låga temperaturen hela somma-

*) Att obduction så sällan eller rättare blott en gång gjordes å i Raphanien döda, var illa i Pathologiskt afseende, men en nödvändig följd af den försigtighet allmogens fallska åsigt om sjukdomens uppkomst ålade vederbörande, då dylika obductioner i alla fall ännu äro för den finska bonden så mothjändande.

ren, den nästan oupphörligt fuktiga väderleken och den af täta regn alldeles abnormt ökade vätan i jorden förmedlat sådana telluriska förhållanden att sjukdomen kunde utbryta. Att allmogen i början af Epidemien icke delade denna öfvertygelse om den med de svarta kornen blandade sädens skadlighet, utan tillskref sjukdomen en mängd dels mer dels mindre orimliga orsaker, och på samma sätt som vid Choleran, äfven en tillställd förgiftning af Ziguenare eller till och med af Embetsmän, bevisar likaså litet origtigheten af mitt påstående, som att mjöldryga mången gång förut om åren förefunnits uti säden, till och med uti större ymnighet än år 1840, utan att deraf någon menlig verkan försports; ty den egenteliga mjöldrygan (*secale cornutum*, *mutterkorn*, *ergot*) synes visst icke — åtminstone icke alltid — vara särdeles skadlig, men de i den säd, som å de af Raphanien hemsökte orter inbergades, så allmänna små (icke stora och krokiga eller violett färgade), spröda, gråsvarta, hårda, i brottet gråa (icke hvita) kornen voro de hvilka egenteligen innehöllo det skadliga ämnet, som uppväckte kramp-anfallen, och hvilka vetterligen icke förut blifvit observerade i säden, åtminstone icke i någon ymnighet.

Sjukdomens första uppkomst, dess tillvaro på den ort der egenteligen den odugliga säden förekom, enskilda sjukdomsfall och directa försök ådagalade tydligen detta förhållande och förtjena derföre att omnämnas.

Det första sjukdomsfall af Raphanie, som kom till vederbörande sakkännares kunskap, var uti Uguniemi socken af Wiborgs Län, der efter ett den 19 October

år 1840 om aftonen intaget starkt mål af nyssgräddadt bröd, bakadt af säd, till hälften uppblandad med svarta korn, samlade från den till sådd använda säden, som från desamma blifvit renad, flere personer natten emot den 20 insjuknade med våldsamma qual, kräkningar, spasmer, hastigt sjunkande krafter, yrsla och, som det uppgafs, häftig feber, samt af hvilka, redan innan Läkaren hann ditkomma, eller före den 27, fyra dogo. Då alla dessa förut voro alldeles friska och omedelbart efter brödätandet kände sig illamående och då öfverallt i Karelen bröd dageligen bakas och varmbröd således är en vanlig spis, måste man väl kunna för bestämdt antaga, att det var den förskämda sädens tillblandning, som vållade detta illamående. Dessutom var allestädes, der sjukdomen förekom, säden uppblandad med svarta korn och täta exempel förekommo der på hastiga sjukdomsfall, så snart en sådan säd begagnades. I Jockas socken, som delas i Norra och Södra Jockas, af hvilka den sednare består af ofantliga kullar med djupa däl-der, hvilka under fuktiga somrar äro vattusjuka, och den förra väl ock har betydligare höjder, men öppnare däl-der — var säden ojemnförlikt mera blandad med svarta korn i den södra delen än i den norra, och sjukdomen var der ock trefallt talrikare, ehuru der folket är förmögnare och i allmänhet annars helsotillståndet bättre. I Rantasalmi sockens öppna flacka södra del funnos inga sjuka och säden var der obetydligt bemängd med svarta korn; i den norra deremot fanns dålig säd, ifrån djupa kalla kärr, och många sjuka. Vid sina böstäder hafva dock de flesta jordbrukare i dessa trakter på höjderne smärre åkrar eller sveder, och så länge folket inom byalag begagnade sig af den ifrån dessa höj-

der inbergade och från de svarta kornen fria säden, visade sig ingen sjukdom, om också i de närmaste granngårdarne en och hvar redan insjuknat; men så snart den från kärren hemtade säden, som öfverallt var rik på svarta korn, begagnades, utbröt sjukdomen genast. I Ruokojärvi by af Leppävirta socken, bestående af 8 hemman, af hvilka endast tvenne hade kärr-åkrar, de andra öppna högländta fält, — fanns ingen frisk å de förra och ingen sjuk å de sednare, och då jag jemnförde säden och brödet från dessa olika gårdar, kunde man knappt ana, att det var samma slags vara, — så var rågen full af svarta korn och brödet svartblått å de tvenne lågländtare hemmanen, och för att än ytterligare förvissa mig om detta förhållande, blef i samma by ett svinkreatur matadt med den dåliga säden, då efter två timmar det begynte vackla, gick oupphörligen i ring och föll slutligen samt blef liggande i ryckningar, med ett grymtande, som var alldeles olik ett friskt kreaturs. Allt detta visar otvifvelaktigt, att den svarta säden, begagnad till föda, medförde sjukdomen, — och der dels genom directa police-åtgärder, dels efter en ehuru sent vunnen tro af folket sjelfva den svarta säden, genom sållning, dryftning, skrädning afskildes, minskades också sjukdomsfallen och hos de sjuke begynte en reconvalescence, som ostördt fortfor, så länge samma elaka säd undveks, men genast afbröts, om den åter förtärdes, — är det utan allt tvifvel, att icke denna förskämda säd var den enda directa orsak till sjukdomen, som troligen icke under bruket af den säden kunnat undvikas, hvarken på sundare trakter, der jordmån, vattnet, klimatet varit för helsan förmonligare eller der i öfrigt folkets diätetiska förhållande varit an-

nat. Och att det skadliga i denna förskämda säd bestod i något flygtigt ämne, är att förmoda af de ofta hastiga verkningarne deraf och så mycket troligare, som brödets förtärande, just som det ännu helt varmt var gräddadt, verkade mångfaldt menligare, än om det förtärdes kallt. Något contagiöst visade sig aldrig vid denna epidemie.

Prognosen var i allmänhet god — och i alla fall, der snar hjälp söktes och den skadliga säden undveks, var utgången alltid lycklig. Men utbröt sjukdomen hastigt och häftigt, var räddning icke alltid möjlig, äfven under den tjenligaste behandling. Mycket ålderstegne och barn dogo mest, troligen de förra af redan förut sjunkna lifskrafter, de sednare dels af deras större irritabilitet, dels af deras större snålhet att få förtära det varma brödet. Alltför stor var dödligheten icke heller. Inom Nyslotts District, der omkring 650 personer voro af Dragsjukan angripne, dogo 56, således ungefärligen hvar 12:te; inom Sordavala District dogo 16 af 86 uppgifne sjuke; således emellan hvar 5:te och 6:te; och i Kuopio District dog hvar 7:de. Men å enskilda ställen var mortaliteten betydligare. Så t. ex. dogo i Piexämäki socken af 12 sjuka 7. Taget öfver hela den af farsoten hemsökte trakten, dog hvar 8:de, såsom sjuk angifven, person, eller 220 af 1800; men som en mängd sjuka icke för auctoriteterna blefvo uppgifna, torde mortaliteten i förhållande till de insjuknades antal betydligt få afprutas. Äfvenså förhåller det sig med deras antal, som efter sjukdomen fått behålla ett eller annat obotligt lyte, hvilka enligt inkomna officiella underrättelser på hela det angifna antalet bestiga

sig till 19, således till 1 på 90 sjuka. Huruvida de särskildta geologiska förhållanderne hade ett större eller mindre inflytande på sjukdomens häftighet eller på mortaliteten, är oafgjordt; mig synes det som sådant endast verkat på sädens större eller mindre skadlighet — och således endast indirecte på sjukdomen; ty ju mera säden fanns utblandad med svarta korn, desto allmänare var sjukdomen utbredd och desto häftigare var den, och ju djupare, sankare, kallare de dälder voro, der säden växt, desto mera svarta korn funnos inblandade uti den. Derföre voro i södra delen af Jockas och norra delen af Randasalmi socken såsom ock i Jorois, Leppävirta och Nilsä socknar de sjuka så svårt angripna, ty i djupet af deras dälder kunde den sparsamma solen icke gifva någon tillräcklig värme till frambringande af en fullmogen och sund säd. Men äfven der säden vext på kalla halfbrända kärr eller kyttiländer, såsom uti Sulkava, Uguniemi, Nurmis, Nilsä, var dess beskaffenhet sämre; och utom detta jordmånnens kallare (råare) förhållande syntes det, som om grundare insjöars grannskap på säden hade verkat menligt, såsom uti Södra Jockas — den talrikast af Raphanien hemsökte delen af Finland — Rautalampi, Piexämäki, Uguniemi och Muhos socknar, der kalla envisa ost- och sydostliga vindar från Saimens sjöars och Uleå Träskes låga vatten än mera afkylde den eljest också alltför låga temperaturen.

I therapeutiskt afseende erbjöd den beskrifna Epidemien icke så intressanta phænomen som i pathologiskt. Ett kräkmedel och derefter ett laxativ, helst af Rhabarber med litet Engelskt salt, hvarigenom den

skadliga födan exterminerades, tagne straxt som tecken visade sig till sjukdomen, häfde den genast — och tonica jemte amara (såsom jern och trifolium aqvaticum) återställde då hastigt nog den förlorade tonus. Men hade sjukdomen fullkomligt utvecklats sig och än mera, om den under envist fortsatt förtärande af en förderflig säd humnit inrota sig, och allrämest om sensorium blifvit angripit, var all medicin förgäfves. Men i mindre desperata fall visade sig nervina, tonica, begjutningen af kallt vatten eller varma bad välgörande, — och för alla var till förbättring det en conditio sine qua non, att bröd eller annan föda, tillredd af en med svarta korn utblandad säd, skulle undvikas. För de svåraste krampanfallen syntes egentligen ingenting af nytta, — utan fortforo de trots alla försökta krampstillande medel; men voro anfallen icke desto svårare, veko de hastigare under bruket af nervina. Blodtömningar, så allmänna som locala, visade, såsom lätt begripligt, nästan aldrig någon nytta, men voro ofta skadliga.

Äfven 1841 års säd var utblandad å de ofvannämnde orterne med svarta korn, dock i ojemnförligt mindre grad än det föregående årets, men också hafva under hösten flere dock spridda fall af Raphanie yppat sig; och utan tvifvel var den alldeles ovanligt svåra rödsot, som herrskade under sist förflutna sommar i de samma trakter der Raphanien om vintern förut graserat, eller i socknarne närmast till dem, förberedd genom bruket af en dålig säd, ehuruval, äfven den förutan, Rödsoten hör till Finlands allmännaste och svåraste farsoter.

III.

Om

Radikal-Kuren af reponibla Ljumsk-Bräck,

af

L. H. TÖRNROTH.

Det torde knappt ges något lidande hos människan, der Läkarekonsten, mer än hvad fallet varit med Bräck i allmänhet, uttömt sig i olika försök att dels hålla det onda i tygel dels radikalt bota detsamma. Om man, med förbigående af de aldraäldsta, ofta grymma behandlingssätten, hvilka, ursprungna ur konstens vagga, i många delar bära stämpeln af barbarismen hos den tid, under hvilken de blifvit uppfunna, närmare granskar Chirurgernas tid efter annan i afseende å läknin- gen af reponibla Ljumsk-bräck vidtagna kur-åtgärder, så låta de, då indelningsgrunden hämtas ifrån deras verkningssätt, hänföra sig till två stora klasser, af hvilka den ena inbegriper alla de methoder, der man sökt förekomma ett bräcks apparition genom medel, som icke provocera en organisk obliteration i bräcksäcken och bräck-kanalen; den andra deremot alla de åtgärder, som hafva till föremål att väcka en adhæsiv inflamma-

tion, i antingen bräcksäcken eller ock bräckporten och bräck-kanalen. Öfver värdet af de förra, till hvilka jag räknar bruket af adstringerande medel, mekanisk in- verkan uppå bräckporten och bräck-kanalen medelst compression, ett kroppsläge hos patienten, hvarigenom bräckets utfallande förekommes o. s. v., hafva tiderna och erfarenheten längesedan afkunnat en afgörande dom, och om den blir här, hvarest en i detalj gående expo- sition af hvarje hithörande kur-method ligger utom af- handlingens plan, ej någon fråga. — Det är ej heller min afsigt att med kritisk blick genomskåda Chirurger- nas till senare klassen hörande förfaranden, så vidt nem- ligen endast bräckportens obliteration ligger i planen för operationen, må denna då utföras genom: a) Liga- tur uppå bräcksäcken, anbragt bräckporten så nära som möjligt; b) Incision eller Scarification af bukringen, an- ställd i ändamål att derstädes framkalla en suppuration; c) Excision af bräckets integumenter, med eller utan liktidig dissection af bräcksäcken ifrån närbelägna delar och dess afskärande nära bukringen; d) Resection af bukringens kanter eller bräck-kanalens yttre vägg, samt bräcksäckens, för den sjuke särdeles qvalfulla och utan gensägelse farliga, excision; ty resultaten af alla dessa operationer hafva äfven här, af orsaker som lätt låta förklara sig, i det hela utfallit på ett sätt, som varit lika litet gagnande för menskligheten, som tillfredsstäl- lande för vetenskapen. Min uppmärksamhet skall en- dast fästa sig vid de försök åtskillige af den senaste ti- dens Chirurger gjort, att, medelst inläkandet af ett or- ganiskt medium i såväl bräckporten som bräck-kanalen, åstadkomma en permanent obliteration derstädes: ty dessa synas redan vid första blicken lofva mer än nå-

gon annan, förut använd, radikal läknings-method för-
mått uträtta emot ett af människoslägtets betydelsefulla-
ste lidanden.

Såsom bekant är, hafva DZONDI i Tyskland, BON-
NET, BELMAS och GERDY i Frankrike, tid efter annan
dels föreslagit, dels uppå praktisk väg ådagalagt möjlig-
heten af operationssätt, att genom en organisk tillspärr-
ning af ej allenast bräckets port, utan ock dess kanal,
tillvägabringa en radikal-kur. — DZONDI's och BON-
NET's metoder innebära likväl, i afseende å den ver-
kan de medföra, icke något särdeles nytt; BELMAS's
och GERDY's deremot, hos hvilka obliterationen af
bräck-kanalen utgör hufvudvilkoret för operationen, äro
ostridigt att anses såsom de finast uttänkta och mest
lofvande försök Chirurgen i denna del har att uppvisa.

Operations-metoden af GERDY, grundar sig up-
på en enkel, för den sjuke icke särdeles pinsam, en-
cheires: En portion af scrotum uppå den sida, der det
reponibla bräcket finnes, invagineras i inguinal-kanalen
och fixeras derstädes medelst en, eller, i händelse af en
större vidd hos bräckporten, flera, ifrån invaginationens
botten genom densamma och bukens vägg, förda och i
form af *Sutura clavata* anlaggda ligatur-trådar. — Un-
der det att den invaginerade portionen af scrotum, ge-
nom bruket af något retande yttre medel, helst caustik
ammoniak, i fall af behof, försättes i ett retningsstill-
stånd, det GERDY anser för befrämjandet af invagina-
tionens organiska förening med bräcksäcken och bräck-
kanalen behöfligt, framkalla sutur-trådarne i bräck-
kanalen en plastisk process, hvilken derstädes bildar en

organisk propp, till hinder för bräckets utfallande. —
Hvad man nu ock må säga om denna methods inskränkta
användbarhet endast till de fall, der tillgång på exten-
sibel, till invaginationen lämpelig, hud finnes tillhands,
d. ä. till ljumskbräck hos karlar, så har hon ostridigt
ett stort praktiskt värde och ett afgjordt företräde fram-
för den af BELMAS. — Vål grundar äfven BELMAS sin
operation uppå den omständighet, att genom införandet
af en främmande kropp af animaliskt ursprung (ett
stycke guldslagarhinna, veckladt omkring en cylinder af
gelatina), i bräck-kanalens inre serösa beklädnad väcka
en adhæsiv inflammation och dymedelst omkring nyss-
nämnda främmande ämne bilda ett, för en permanent
obliteration tillräckligt, corpus intermedium; men verk-
ställigheten af allt detta, hvartill erfordras en mera
complicerad instrument-apparat (jemt. *Révue médicale
de Paris*, 1838, *Mart.*), än det enkla, af ett par, med
silkes-ligaturer försedda, krokiga nålar bestående arma-
mentarium, som vid GERDYS' operation blir behöfligt,
är vida mera sårande och i sina följder mera farlig för
den sjuke, och operationen saknar i alla fall det vigtiga
stöd för obliterationen, som utgår ifrån det invaginerade
scrotum, så fort detsamma uppå organisk väg fäst sig
vid bräck-kanalens väggar. — Den stora mängd försök
GERDY med sin operations-method anställt, äfvensom de
ytterligare experimenter andre Chirurger, särdeles i
Tyskland, med densamma gjort och de i det hela nog
tillfredsställande resultater som ifrån densamma utgått,
äro tillräckliga recommendationer för det sinnrika för-
farandet att radikalt bota ett ondt, som trotsat så mån-
ga andra, under århundradens längd uttänkta, konstens
åtgärder.

Man saknar visserligen i GERDY's egna uppgifter, om sättet att verkställa radikal-operationen, hvarje närmare detalj om den egentliga physiologiska tillgången, som äger rum vid det obliterationen utvecklar sig, äfvensom han icke gjort Chirurgerne närmare bekante med de phänomener, som i en eller annan måtto inställa sig efter en förrättad operation; men man finner dock, vid en närmare granskning af de resultater GERDY's långt drefna försök lemnat, att han mindre grundat framgången af sin sak uppå den tillspärrning af bräckvägen som den invaginerade scrotal-huden ensam lemnar, utan fastmer uppå den, genom suturen och cauterisationen af den invaginerade delen, i bräck-kanalens vägg och scroti inre beklädnad väckta inflammationen, hvars product borde blifva en filamentös textur af så fast byggnad och i sådan mängd närvarande, att icke allenast invaginationens bestånd derigenom skulle tryggas, samt dess genom scroti tyngd möjligen skeende lösryckning ifrån sitt nya sammanhang förekommas, utan ock en obliterationen af bräck-kanalen i allmänhet befordrande organisk propp bildas, hvilken vore mäktig att trotsa inelfvornes pression uppå den inre öppningen af bräckvägen och den derigenom uppkommande dynamiska resorptionen af det nybildade ämnet, den A. COOPER och BRESCHET, i afseende å bräck-säckens af en analog process beroende förtunning iakttagit, och den redan HUNTER uppå sin tid, under namn af "*interstitiel absorption*," beskrifvit. — För att derföre erhålla denna fasta förening, ej allenast emellan den invaginerade portionen af scrotum och bräck-kanalen, utan ock i den senares väggar sins emellan, måste, jemte bildningen af nyssnämnda filamentösa textur, så-

väl en condensering af cellväfven, emellan brücksäcken och inguinalkanalens, äga rum, som ock ett uti de serösa membranernes substans trängande exsudat af plastisk art, till större eller mindre del uppfylla bräck-kanalen och derstädes, efter att hafva genomgått sina bildningsstadier, qvarstå under gestalten af antingen membran, filamentös substans eller fibrös formation af solid textur. — Vilket åter för allt detta ligger såväl i bräckets beskaffenhet som i sättet att operera: — I förra hänseendet, bör det reponibla ljumsk-bräcket vara ett yttre, så kalladt långt bräck, hos hvilket den inre och yttre aperturen af bräck-kanalen stå på det afstånd ifrån hvarandra, som de i friska tillståndet innehafva, utan att, genom bräckets ålder eller genom bräckportens mer än vanliga vidgning, dessa två sammansmält till en öppning: I det senare, bör operationen, när densamma allt efter bräckportens olika storlek verkställas med en eller flere suturer, alltid inrättas sålunda, att trådarne föras ifrån den invaginerade delens botten, eller ifrån dess blinda säck, till höjden af inguinalkanalens inre öppning, på det den igenom meranämnde sutur provocerade, ifrån bräck-kanalens väggar utgående, inflammationens product, det redan förut mer än en gång omtalda plastiska exsudatet, hvilket enligt mina iakttagelser antager den största soliditet ofvanom det invaginerade scrotum, må äga tillfälle att utmed hela längden af den del af inguinal-kanalen, hvilken af sutur-trådarne upptages, samla sig omkring den kärna, som den främmande kroppen här bildar och efterhand, enligt lagarne för den organiska evolutionen, transformera sig till en textur form af högre dignitet.

Jag har i sex särskilda casus af reponibla yttre inguinal-bräck hos karlar, varit i tillfälle att försöka operations-metoden af GERDY och i fyra af dem erhållit radikal-läkning: — I två deremot, der obliterationen af bräck-kanalen, af orsaker dem jag skall beskrifva, ej kunnat ske efter önskan, hafva operationens följder inskränkt sig till endast temporär förbättring.

Det första fallet var ett medfödt, i scrotum nedsjunket, ljumsk-bräck hos en tolfårig yngling: — Bräcket hade en temmeligen vid, för mitt pekfinger tillgängelig, bräckport, men var ännu begåfvadt med lång hals och lät utan svårighet reponera sig. Efter skedd taxis anställde jag operationen, enligt ofvansagde method, med två suturæ clavatæ, och canteriserade det invaginerade scroti botten, två dagar å rad, en gång om dagen, med caustik ammoniak. — Redan uppå andra dygnet inställde sig en betydlig ömhet ej allenast i scrotum och bräck-kanalen, utan ock i den portion af peritonæum, som närmast omgifver den sistnämnda, samt stegrades under fjerde dygnet till den grad, att local antiphlogistisk åtgärd — den jag i öfrigt sällan behöft använda — måste vidtagas, hvilken hade den påföljd, att inflammationssymptomerna genast gäfvos vika. — Under allt detta syntes ej allenast adhæsionen emellan den invaginerade delen af scrotum och bräck-kanalen gå för sig, utan jag märkte tillika hurusom ett exsudat, af plastisk art, bildade sig omkring suturernas trådar och efterhand antog fast form. — En lindrig suppuration infann sig på femte dygnet och varet utflöt genom sutur-kanalerna så väl upp- som nedåt, hvarföre ock

trådarne på sjunde dygnet aflägsnades. — Invaginationen hade uppå denna tid allaredan erhållit den grad af fast förening, att en stark traction uppå scrotum ej förmådde rubba densamma ur sitt läge. Det nybildade corpus intermedium uppnådde dag ifrån dag mera stadga och fasthet och patienten, hvars bukring under allt detta så sammandragit sig att spetsen af mitt lillfinger, på sidan om det invaginerade scrotum, med möda kunde i densamma införas, lemnade sängen omkring tre veckor efter operationen. — Nu äro i det närmaste tre år förflutna sedan operationen gjordes och patienten, den jag ej längesedan haft tillfälle att undersöka, befinner sig fullkomligen välmående och är fri sitt bräck. — Jag kan visserligen ej neka, att den anmärkta sammandragningen i den bräcket omgifvande tendinösa bukringen, hvilken vanligtvis alltid träder i verksamhet, så fort den spänning och utvidgning, som bräcket förorsakat, upphört, och här till en stor del bör tillskrifvas patientens ungdom, hos hvilken hvarje organisk bildningsprocess energiskt går för sig, samt bräck af samma orsak naturligtvis förete en särdeles benägenhet att oblitereras, har sin goda anpart i radikal-kuren; men jag nödgas likväl, i grund af de evidenta tecken till bräck-kanalens tillspärrning som i denna händelse träda i klar dager, och med fästadt afseende å den vikt och betydelse densamma, i frågan om bräck-kurer i allmänhet, bör hafva, tillerkänna den förnämsta andelen deraf åt den organiska substans, som på omförmäldt sätt i bräck-kanalen bildat sig. — Vidare kan jag ej lemna onämndt, att något symptom af Orchitis, eller någon annan i Testikelns, uppå den sidan der bräcket befanns, vegetation ingripande sjukdom, hvilken Chirurgerne ofta

anse sig hafva observerat, i följd af GERDY's operation, och den der här, mer än i något annat af de utaf mig behandlade fallen, i anseende till funikelns närmare gemenskap med bråcket, bordt inträda under läkningens fortgång, icke infann sig.

I den andra händelsen af operation, den jag efter samma regler, med endast en sutur, anställde uppå en gosse af sexton års ålder, hos hvilken bråcket i ljumsken var i de späda åren förvärfvadt, och der operations-phänomenerna — med undantag likväl af inflammationens intensitet — blefvo desamma som i första händelsen, inträffade den omständighet att, efter det suturen i nionde dygnet, uppå hvilket en lindrig supuration ur sår-kanalen visade sig, aflägsnats, patienten, som öfverväldigats af ett gastriskt lidande, råkade i en våldsam kräkning, hvarigenom den ända dertills behörigen placerade och, som det tycktes, med skäligen fasta band vid bräck-kanalen fästade delen af scrotum, gaf vika för inelfvornes påtryckning och nedföll till större delen. — Den filamentösa adhæsionen emellan scrotum och inguinal-kanalens inre beklädnad hade utan tvifvel här, i anseende till en föregången mindre intensiv inflammation, ej erhållit den stadga och fasthet som erfordrats för att trygga den invaginerade delen i sitt nya läge att emotstå den pression bukens inelfvor under kräkningen utöfvade uppå den nybildade föreningen; men här qvarstod dock en, i den yttre aperturen af inguinal-kanalen bildad, obliteration af bräckporten, hvilken, om icke för alltid, åtminstone under de fem veckor hvilka patienten tillbragte på Cliniska Institutet, efter det operationen skett, hindrade bråcket att stiga

utom bukringen. — Jag försåg den sjuke med bräckband, af hvilket jag hade anledning att vänta mig ett stöd för beståndet af det resultat radikal-kuren haft, och utskref honom sålunda förbättrad, utan att jag om hans närvarande tillstånd erhållit någon underriktelse.

Till den tredje operations-casus räknar jag ett gammalt, med vid och slapp bräckport försedt, yttre, korrt, ännu reponibelt scrotal-bräck hos en i det närmaste femtioårig man. Här sökte jag genom en så högt som möjligen förd invagination och application af två suturæ clavatae, med sex trådar i hvardera, samt genom framkallandet af en så intensiv inflammation som det, med förbehåll af adhæsiv påföljd, ske kunde, tillvägbringa en obliteration, hvilken i soliditet skulle vinna hvad hon i längd, af orsak att inguinal-kanalens inre och yttre öppning liksom sammansmält till en, icke på något sätt kunde erhålla; men det lyckades mig ej att se min väntan uppfylld. — Väl skedde äfven här en organisk förening emellan scrotum och bräckporten, särdeles å dess främre vägg, hvarest så väl suturerna, som toucheringen med caustik ammoniak, hvilken i tre å fyra särskilda gånger utfördes, otvifvelaktigt bidrogo till att framkalla en adhæsion; men dess inverkan uppå bråcket blef ingen annan, än att scrotal-bråcket för tillfället förvandlades till ett inguinal-bräck, hvilket väl efterhand, och så fort den invaginerade portionens af scrotum adhæreanser, genom bräckets påtryckning, uppå beskrifvet sätt åter försvagas och bräcksäcken ånyo antingen disloceras eller genom förtunning förlänges, återtager sitt före operationen innehafda skick. — Här hade det måhända varit bättre att, då tillgång på exten-

terna af operationen, verkställd i två fall med en och i ett med två Suturae clavatae, utföllo derföre ock efter önskan: en fullkomlig tillspärrning af bräck-kanalen och bräckporten inträdde. — Bildningen af det organiska corpus intermedium i bräckvägarne för sig gick i alla dessa händelser i den ordning och enligt de lagar, dem jag härförinnan beskrifvit; men inflammationen, hvaraf allt här beror, företedde i nästan hvarje casus mycken olikhet i afseende å intensitet och decursus. — I ett fall der två suturer, med sex trådar i hvarje, blifvit använda, framträdde reactionen så häftig och drog den omkringliggande portionen af peritonæum så i kretsen af lidandet, att locala bloduttömningar flere gånger måste anlitas och suturerne redan på 10:de dagen aftagas; i de två öfriga deremot, der endast en sutur var anbragt, stegrades inflammationen aldrig öfver en dräglig ömhet i bräck-kanalen och suppurationen omkring sutur-trådarne inställde sig sednare och var mindre ymnig. — Att denna olikhet i inflammationens intensitet, hvilken ofta kan stegras till den höjd att en olycklig utgång af operationen inträffar, till sin hufvudsakligaste del beror af suturernas mängd och trådrighet, anser jag obestriddigt: och jag har derföre, liksom GERDY sjelf i sina sednare försök, för att undvika en alltför stark reaction i bräck-kanalen och undgå faran af en häftig peritonæitis, sökt inskränka deras antal till en å två, och låtit detsamma i allmänhet bero af de utsigter till större eller mindre local-inflammation, som bräckets individuella beskaffenhet och patientens constitution gifvit anledning till att vänta. — Aldrig torde dessutom Chirurgen, för att få invaginationen fixerad och den af en i behörig grad väckt inflammation beroende obliteration

nen i bräck-kanalen att för sig gå, behöfva i högre grad taga suturerne i anspråk, då han i cauterisationen med ammoniak, eller något annat dess surrogat, äger ett irritationsmedel, det han, efter sig företeende behof, kan i mer eller mindre mån begagna. — I öfrigt förtjenar att anmärkas, att konsten, oaktadt alla dessa beräknade förberedelser till local-inflammationens väckande, aldrig fullkomligen kan på förhand bestämma den närmare gestalt densamma in individuo kommer att antaga, aldraminst hvad dess blifvande inom det adhæsiva gebitet i hela dess omfång angår; i kärnan af exsudatet inträffar alltid, så länge trådarne qvarsitta, en mer eller mindre ymnig suppuration, hvilken vid första påseendet tyckes förstöra adhæsionens fortgång; men just denna process, betraktad i sin helhet, — hvilken, utan att mycket fela i jmförelsen, har någon likhet med den som för sig går, då naturen, vid en med brand hotande eller allaredan i densamma öfvergången incarceration af ett tarmparti, i närmaste omgifvelsen af den till upplösning bestämda delen, framkallar en organisk, antingen gelatinös eller fibro-membranös adhæsion, på sätt redan MORGAGNI och SCARPA densamma beskrifvit, och dagliga erfarenheten det constaterar, hvaraf bildningen af anus præternaturalis beror, — bevisar äfven här, att ett plastiskt exsudat bildar sig omkring bräck-kanalens väggar, jemte en condensering af bräck-säckens cellväf, der densamma står i förening så väl med inguinal-kanalen som med funikeln; hvilket allt dessutom manifesterar sig genom en i inguinal-kanalen, så väl omkring det invaginerade scrotum som öfver detsamma, ofta äfven i det yttre synlig, men för känslan

alltid tydligt märkbar tumör, hvilken i mån af sin mer och mer avancerade utbildning till volumen minskas, men consoliderar sig i samma förhållande, samt lemnar i denna gestalt Chirurgen en borgen för en lycklig utgång af kuren och den sjuke en befrielse ifrån ett svårt lidande.

B.

Analekter.

I.

Therapeutiska Anteckningar.

C. W. FONTELL,

Prov. Läk. i Jacobstad.

Då jag anser det vara nyttigt för den Practiska Medicinen, att hvarje Läkare i sinom tid bekantgör resultatene af sina erfarenheter, så snart dessa blifvit af honom fullkomligt konstaterade; så har äfven jag härmedelst vågat framställa åtskilligt i Therapeutisk väg, hvarom jag under min practiska bana kommit till öfvertygelse och visshet. Dessa rhapsodiska anteckningar röra egentligen några allmänt kända medels bruk i vissa fall.

I. Den af O'BEIRNE recommenderade Infusionen af Kalkvatten på Sassaparill. — Detta medel förtjenar verkligen stor uppmärksamhet, såsom välgörande emot elakartade följder af missbrukad mer-

cur. Äfven jag har dermed åtskilliga gånger gjort de mest lyckliga kurer. Det har i synnerhet visat sig verksamt då patienten varit tvungen att medicinera mot Syphilitiska åkommor under ogynnande omständigheter, såsom vistande i fria luften, i dragfulla, kalla rum och i brist på tjenlig föda och tillfälle att vårda sig så som i slika fall är nödigt, m. m. Den i sådana förhållanden efterlemnade olideliga benvärken, lamheten, ledstyfheten, och de elakartade sårnaderne, men i synnerhet den förstnämnda åkomman, hafva dermed utomordenteligen snart och väl blifvit häfna. Deremot har jag utan någon märklig nytta använt detta medel i Scrofulösa körteluppdrifningar och i en längre avancerad period af Phthisis scrofulosa.

2. *Svält-kur emot Syphilis.* — Ånda sedan 1822, då jag hade mig anförtrodd sjukvården å det i Ilmola socken inrättade provisionela Kurhus, har jag vid Mercurielt och Syphilitiskt lidande sålunda anställt Svältkuren, att de 3:ne första veckorna af densamma $\frac{1}{8}$ gr. Sublimat tagits om morgnarne, och de 3:ne sednare veckorna deremot kuren blifvit fortsatt utan detta medel. Hela kuren har sålunda varit fulländad på 6 veckor, och har med hälften mindre tids utdrägt gjort samma verkan som den vanliga uti lika svåra fall.

3. *Kolsyrade Salter emot Lithiasis.* — Ett fruntimmer, 42 år gammalt, som i flere år lidit af sten i blåsan, hvilken tycktes till en stor del vara fylld deraf, och der sonden vid undersökning stötte emot en väldig massa af grus, blef behandlad af mig invärtes medelst Carbonas Kalic., $\frac{1}{2}$ dr. 3 gånger om dagen, och

då digestionsorganerne deraf befarades taga skada, med xv gr. Carbonas Magnesic. morgon och afton. Härigenom blef hon slutligen befriad ifrån sin stensjukdom, efter att hafva emot detta onda försökt mycket, och ibland annat, under en Läkares uppsigt, äfven någon tid dagligen låtit leda kolsyregas in i blåsan. Sedan stenarne genom bruket af Carbonas Kalic. och Magnesic. försvunnit, drack hon de påföljande åren artificiellt Marienbader-Kreutz-brunn, och har sedermera varit fredad för dem. — Jag har genom behandlingen af flere stenpatienter blifvit öfvertygad derom, att det kolsyrade Kalit i många fall förmår icke endast förekomma bildandet af nya stenar, utan äfven lösa redan bildade äldre; och jag är derföre af den tanken, att det med invärtes medel, åtminstone vid en egen slags sammansättning af dessa, i allmänhet låter sig göra att helt och hållet upplösa ifrågavarande abnorma bildningar eller åtminstone förminska dem till volumen, till den grad, att de kunna afgå genom urinröret.

4. *PEARTS och STRAHL'S medel mot Scarlatina: Subcarbonas Ammonicum.* — Detta medikament, upplöst i vatten, med tillsats af Syrupus Althææ, har jag väl icke begagnat under sjelfva febern, men vid dess vanliga eftersjukdom, Vattsot, med utmärkt framgång, då ej andra medel hulpit: äfvenså vid vattsot efter andra exanthematiska sjukdomar. Jag har ock med synnerlig nytta använt detsamma utvärtes emot flytning från Öronen och döfhet, som varit följder af Scarlatina, och har jag några exempel derpå, att dessa fel fullkomligt blifvit botade, oaktadt redan 2 till 3 år förflutit sedan Skarlakansfebern. Jag har då låtit hålla

medlet, i upplösning som innehaft en värmegrad motsvarande kroppens yttre temperatur, en thesked i sänder 2 å 3 gånger om dagen, i örat.

5. *Medel mot susning i öronen och döfhet af rheumatisk orsak.* — Häremot har jag stundom använt Acet. Ammon. aquos. med utmärkt nytta, sålunda att några droppar drupits i öronen 3 å 4 gånger om dagen. — I händelse hårdnadt örvax funnits förhanden, har jag i sådana fall på förhand, och i afsigt att upplösa detsamma, låtit nyttja den kända blandningen af Ol. Amygdal. med Ol. Terebinth., och har jag exempel derpå att en fru, som i 17 å 18 år varit illa döf, derigenom återvunnit sin hörsel.

6. *Ett enkelt medel mot såra Bröstvårtor.* — Då man varit i tillfälle att se hvilken oerhörd plåga digifvande med såra bröstvårtor utstå, så skulle man anse för en obetydlighet att i prophylaktiskt afseende låta den sjuka begagna den af D:r STRAHL uppgifna Galläppleinfusionen mot detta onda. Men då medicineringen, som bör taga sin början redan vid 6:te månaden af grossessen, blir både långsam och besvärlig, samt en sådan patient icke alltid kunnat förutse att en slik åkomma skulle drabba henne, och således icke vetat söka att förekomma densamma; så gagnar att känna något enkelt, lämpligare medel: detta består i Sur grädda, hvarmed den sjuka vårtan som oftast bestrykes.

7. *Om Paraphimosis hos yngre gossar.* — Den hos gossar ifrån 4 till 10 års ålder så ofta förekommande Paraphimosis är så litet bemärkt, och likvisst stannar

Läkaren vid denna åkommas högre grader, då faran påkallar en hastig hjälp, i stor förlägenhet vid behandlingen af densamma, i anseende till den med patientens späda ålder förenade stora retligheten; — den förtjenar derföre att något omordas. — Denna Paraphimosis uppstår hos pojkar, som antingen på odygd, eller af nyfikenhet m. m. eller ock vid onanie, draga præputium bakom glans. Den af dessa eller ock andra orsaker provocerade Paraphimosis har ofta nog förekommit uti min praktik; och exempel hafva gifvits derpå att föräldrar med djup bedröfvelse nödgats se sina gossar — antingen genom oriktigt behandlingsätt eller bristande uppmärksamhet på barnen (som i början nästan alltid sorgfälligt bjuda till att dölja åkomman) — redan besvärade med antingen flere svårläkta urinfistlar, eller också t. o. m. med förlusten af glans. Den praktiske Läkarn, som merendels har sin tid beräknad och icke länge hinner uppehålla sig med en enda patient, utan, för att snart expediera en sådan, genast företar sig repositionsförsök, skall ofta förlora mycket af den tid han derigenom söker vinna, och gör vid ständigt itererade försök mycken skada om han dermed fortfar. Den derigenom väckta retligheten och stegrade oron stiga stundom till den grad af ytterlighet, att det till och med blir mycket svårt att med knif lossa strangulationen. Under sådana förhållanden har jag alltid sökt att använda tillräcklig tid på inflammationens förminskande, och undvikit att genom bråda repositionsbemödanden och dylikt yttre våld ännu mer öka densamma. Vanligen har jag sålunda — då fomentationer med kallt vatten mest äro otillräckliga — mot det inflammatoriska hos ifrågavarande

åkomma, aldräförst låtit använda omslag af snö eller is och blyvatten, oafbrutet i 3, 4 eller 5 timmars tid, allt efter åkommans beskaffenhet, och först sedan har jag skridit till Repositionen eller framförandet af præputium, hvilken operation, efter nämnde förberedelser alltid hastigt och lätt gått för sig. — Af så ringa betydenhet denna anmärkning tyckes vara, så oundgängeligen nödigt har jag funnit vara att iakttaga det nämnda förfarandet, om ändamålet snart skall vinnas och fruktlösa ansträngningar undvikas.

8. *En svårartad Conjunctivitis Chronica Catarhalis-Rheumatica.* — Ett fall af denna sjukdom, hvarvid Conjunctiva, i synnerhet på ena ögat, var sarcomatöst degenererad, begge ögonen ömma och skygga för ljuset, med en besvärande värk i trakten af Sinus frontales, och hvilken varat i fem års tid samt emotstått alla försök att kureras densamma, hvarföre patienten också ett par gånger besökt utländske Läkare och helsokällor, — blef fullkomligen botad genom följande förfarande: Först gjordes en Venæsection af 10 uns (patienten var några och 50 år gammal), hvarpå $\frac{1}{2}$ gr. Calomel med $\frac{1}{4}$ gr. Opium och litet Saccharum intogs 2:ne gånger dagligen, tills munnen afficerades. Derjemte ingneds kring ögonhålan, pannan och tinningarne af följande salva: R. Tartari antimon. dr. ij, Axungie unc. $\frac{1}{2}$, Deutochloreti Mercurii gr. iij M., — 2:ne gånger om dagen, 10 minuter i sender, tills ett rikligt utslag inställde sig. Sedan detta försvunnit, insmordes ånyo af samma salva tills utslaget för 2:dra gången framkallades. Efter att äfven detta utslag läkts och ömheten i tänderna gifvit vika, togs ett varmt bad. Rodnaden

hade nu i ena ögat fullkomligt försvunnit och blott en knappt märkelig turgescens i blodkärlen återstod i det andra: värken hade upphört vid första utbrottet af utslaget; men ögonen voro ännu, vid bemödande, något ömma och vätskiga. Detta häfdes genom följande piller, som mot ljus-skygghet blifvit af MACKENZIE recommenderade: R. Sulphat. Chinici gr. lx, Extracti Opii gr. iv M. f. Pil. N:o xij, S. att taga ett i sender morgon och afton.

9. *En kurerad Chlorosis florida (Arteriososanguinea, GRAF) med Amenorrhé.* — Ett fall af denna sjukdomsform, hvilket motstått en större mängd med ihärdighet nyttjade medel, blef slutligen hastigt häfvet genom bruket af Calomel $\frac{1}{2}$ gr. och Opium $\frac{1}{4}$ gr., 2:ne gånger om dagen, tills munnen afficerades. Patienten fick efter bruket här af ordentliga regler, hvilka hon vid 19 års ålder ännu icke haft, och blef fet och blomstrande. Någon tid efteråt inträdde samma chlorotiska tillstånd, då återigen några medel deremot användes; men då dessa icke medförde önskad verkan, återtogs bruket af ofvannämnde medikament, som då, användt tills tecken af munnens affection inträffat, ånyo återställde fullkomlig helse, hvilken sedermera fortfarit i tilltagande redan ett par års tid. Den hastiga öfvergången ifrån det dåliga helsotillståndet till det alldeles motsatta, som detta medel begge gångorne medförde, tyckes antyda att detsamma vid vissa förhållanden af denna så ofta förekommande afvikelse från den normala pubertets-utvecklingen hos flickor — troligen i synnerhet vid hämmad Gallsecretion — är särdeles verksamt, och att Mercurialia icke alltid äro så absolut

menliga i denna sjukdom som vissa författare påstå, förnämligast om de gifvas i förening med Narcotica.

10. *Hampolja mot ett envist Chroniskt Exanthem.* — År 1835 hade en $2\frac{1}{2}$ års gammal gosse, efter undergången vaccination fått ett dels Serpiginöst, dels Psora-artadt utslag på begge armarne, hvilket hufvudsakligast besvärade genom sitt kliande och utgjutande af ett skarpt serum äfvensom småningom spridde sig uppåt armarne och bakom öronen. Gossens mor, som oroad sig deröfver, hade under min tillfälliga bortovaro, på mindre eftertänksamma råd, använt en starkt adstringerande salva, hvilken väl fördrifvit utslaget, men tillika åstadkommit en svår Ophthalmi. Denna, som var envis, blef dock lyckligt af mig häfven genom utslagets framkallande å sina förra ställen; men detta inskränkte sig nu icke endast till dessa, utan utbröt derjemte på nedre extremiteterne. Som jag ansåg detta onda vara af Scrofulös beskaffenhet, användes allt hvad i denna väg var mig bekant, men förgäfvess. Utslaget spridde sig slutligen öfver hela kroppen, med undantag af händer och fötter. Klådan, som i synnerhet om nätterna var olidelig, beröfvade patienten helt och hållet sömnen. Calomel, Antimonialia, Iod ut- och invärtes, Dekokter på Carex arenaria, och Ulmus campestris m. m. försöktes utan nytta. Det enda, som något förbättrade tillståndet var Kali causticum såväl invärtes som i bad. Då likväl ingenting i hufvudsaken dermed vanns och utslaget tidtals till den grad tjocknade, att det vid patientens rörelser förorsakade hudbrott och sprickor, hvarur blod frambröt, allt med fortfarande olidelig klåda, — såg jag ingen annan utväg än att låta

smörja detsamma med olja, och tyckte att *Ol. Cannabis sativæ* dertill vore tjenligast, såsom innehållande ett principium narcoticum. Medelst besmörjning med denna olja, morgon och afton, hvilket genast skaffade lindring, blef patienten befriad från sitt odrägliga utslag innan kort, sedan han i $1\frac{1}{2}$ års tid dermed plågats, och har nu varit fullkomligt frisk. Måhända hade hvilken annan olja som helst kunnat medföra bättring; men troligast är, att det principium narcoticum, som Hampoljan innehåller och säkerligen verkar lika med det i Conium, egenteligen uträttade läkningen af detta scrofulösa exanthem, hvarföre nämnde olja torde i slika fall förtjena att ytterligare försökas.

II.

Pharmaceutiska Misceller.

af

GUSTAF FALCKEN.

Apothekare i Åbo.

Under loppet af år 1839 sysselsatt med Chemiska och Pharmaceutiska forskningar har jag kommit till några resultater af den art, att jag anser mig böra meddela desamma, och till en början följande:

1. Undersökning af roten till *Aspidium filix mas*.

— Min afsigt har varit att erhålla en noggrann pharmacognostisk kännedom om Ormbunkerotens i Medicinen verksamma beståndsdel, af nödvändigheten så mycket mera påkallad, som *Oleum filicis maris* torde vara ett af de förnämsta läkemedel, hvarmed den organiska chemien under sednare tider riktat läkarekonsten. I sammanhang härmed måste jag först nämna några ord om den fabriksmessigt beredda oljan, sådan den förekommer hos droguister. Denna är merendels af svartbrun färg, mer eller mindre utspädd med ether, reagerar för syra och sjunker i vatten. Afdunstas ethern, återstår en svart oljaktig massa. Ett så beskaffadt preparat erhålles af oskalad och outvald rot, och är, om icke rent af overksam, åtminstone icke hvad den bör

vara och Läkaren af dess verksamhet med rätta har att fordra. Någon gång erhålles den äfven af hög gräsgrön färg, tunn consistens och stark lukt af ether, hvaraf den innehåller ända till tvätredjedelar af sin volum: reagerar icke för syra, och flyter uppå vatten. Detta vackra praeparat är i verkligheten icke annat än en upplösning af någon fet olja uti ether, som förut blifvit digererad med radix filicis maris.

Den af rotens gröna och skalade partier rätt beredda *Oleum filicis maris* bör hafva brungul färg, consistens af tjock olja, äcklig lukt och oangenäm smak; reagera för syra på lackmuspapper och sjunka i vatten: upplöses lätt och fullständigt i ether och äfven till en del i alcohol, ur hvilken upplösning Stearin under afdunstning anskjuter och Elain slutligen återstår. Den feta oljan, som alcoholn lemnar olöst har i synnerhet lukt af ormbunkeroten och är särdeles benägen att snart torka i luften. Ur för medicinskt behof oduglig Filix mas utdrager ether ett rödbrunt, surt och klibbigt ämne, som endast till någon del åter kan upplösas i ether, hvilken deraf färgas röd och blir oklar, och hvarur tillslaget vatten icke afskiljer någon olja. Digereras detta ämne med vatten, färgas vattnet deraf gult och får lukt af ormbunkeroten.

2. Den verksamma principen i *Secale cornutum*.

— Med anledning af den undersökning jag anställt af *Secale cornutum* har jag trott mig finna att dess verksamhet beror af ett qväfhaltigt ämne, som fälles af galläppleinfusion och som liknar djurämnen, genom dess benägenhet att inom kort tid öfvergå till förruttelse.

Detta ämne erhålles på sådant sätt, att pulveriseradt *Secale cornutum* digereras några dygn med kall alcohol af 0,833, hvarefter det upptages på filtrum och tvätas med destilleradt vatten. Det ännu våta pulvret kokas med 50 till 60 gånger sin vikt vatten, till hälften colatur, som afdunstas till consistens af ett extract, hvilket utgör 10,3 procent af det använda pulvrets vikt. Detta extract har brun färg och bitter smak, samt innehåller den egna principen färgad af ett i vatten men icke i alcohol lösligt färgämne. Det nya medlet förvaras i extract-form under ett lag af ether.

C.

Notiser.

1.

De viktigaste föredrag vid Finska Läkare-Sällskapets Sammanträden under loppet af år 1841.

Af Ordföranden f. å. Prof. Dr **Törnroth:**

Om de nyaste methoderne att operera Bräck och om några af Professoren föreslagne modificationer uti denna operation.

Bedömande af Profess. DIEFFENBACH's i Berlin uppfunna method att medelst incisioner i tungan bota Stammande.

Relationer om följande viktigare, af Prof. under året verkställda, operationer: — Å ett stort Osteosteatom å Pannbenet hos en 41 års gammal bondhustru; — Underbindning af Carotis communis å en 40-årig bonde, till botande af ett Aneurisma spurium circumscriptum consecutivum, af en kospenas storlek och form, å Art. temporalis, med fullkomligen lyckligt resultat; — Operation å ett Hydrocele, der efter förrättad incision Naturen sjelf afskiljt Tun. vaginalis Testiculi reflexa, med lycklig utgång; — och exstirperandet af en å högra

sidan af ansigtet hos en medelålders man uppkommen vidtutbredd Fungus, hvilken redan anställt vidsträckta förstöringar.

Af General-Directeuren **Dr von Haartman:**

Om Blodiglars större dödlighet på vissa år och om de af erfarenheten mest konstaterade medlen till att conservera dessa nyttiga djur.

Af Prof. **Dr Ilmoni:**

Förslag till en för Finlands Läkare allmänt gällande form för Observationer af Sjukdomars allmänna och isynnerhet Epidemiska causalförhållanden.

Resultater af Mikroskopiska observationer af Urin och Blod uti en af Prof. behandlad casus af Diabetes mellitus.

Af Prof. **Dr E. Bonsdorff:**

Förevisande och demonstration af ett af Prof. gjort præparat af det Gangliösa och Cerebro-spinal-systemets Nervföreningar å ett Fårhufvud.

Experimenter anställda å en lefvande Groda till ådagaläggande af Nervsystemets sensitiva och motoriska egenskaper jemte dessas inbördes förhållanden.

Af Assessoren **Dr Rabbe:**

Framställning af ett af Assessoren uppgjort Sammandrag af Mortalitets-Tabellerne i Finland för åren 1830—39, till utvisande af flere Sjukdomars växlande letalitet.

Berättelse om den i Finlands åtskilliga delar åren 1840 och 41 yppade Raphanien eller Dragsjukan.

Dessutom af några Sällskapets Ledamöter afgifne Recensioner och Bedömmanden af åtskilliga utländska Tidskrifter och viktigare artiklar i dessa, — äfvensom slutligen allmänna discussioner öfver en mängd märkvärdigare föremål, särdeles med afseende på de under året herrskande sjukdomarne i landet eller å denna ort.

2.

Förändringar inom Finska Läkarecorpsen år 1841.

a. Dödsfall:

Jan. 10. *Carl Grönlund*, född d. 7 Oct. 1798. — Student 1815. — Philos. Doctor 1823. — Medic. Cand. 1823. — Medic. Licentiat 1825. — Ordinarie Cancellist i Medicinal-Styrelsen d. 5 October 1826. — Secreterare dersammastädes d. 14 Juli 1829. — Tjenstf. Slotts-Läkare i Helsingfors den 17 Aug. 1830. — Begåfvad med brillanterad ring för nit vid Cholerans hämmande 1831. — Medic. Doctor 1832. — Stads-Physicus i Helsingfors d. 4 Aug. 1835.

Maj 30. *Fredrik Wilh. Alenius*, född d. 16 Augusti 1810. — Student 1828. — Philos. Candidat 1836. — Extra Cancellist i Medic. Styrelsen d. 7 Juni 1837. — Ordinarie Cancellist dersammastädes d. 4 Jan. 1840. — Medic. Candidat 1840.

b. Afsked:

Jan. 21. Prov. Läkaren i Ekenäs, Ridd. *Dr Fredrik Rosenbom*, med pension.

c. *Befordringar:*

Jan. 19. Doctor *Oscar Emil Dahl* till Extra-Ordinarie Läkare.

Juni 15. Extra-Ordinarie Läkaren D:r *Oscar Emil Dahl* till Secreterare i Medicinal-Styrelsen.

„ 16. Phil. Mag:r *Johan Otto Strömberg* till Ordinarie Cancellist i Medic. Styrelsen.

Aug. 9. Doctor *Johan Ernst Sourander* till Extra-Ordinarie Läkare.

Nov. 15. Stads-Physicus Doctor *Johan Fredrik Elfving* utnämnd till Prov. Läkare i Ekenäs district.

Dec. 7. Prov. Läkaren D:r *Pehr Ulrik Florin* transporterad till Stads-Physicus i Helsingfors.

